

ΧΑΒΙΕΡ ΝΕΓΡΕΤΕ

ΣΑΛΑΜΙΝΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: SALAMINA
Από τις Εκδόσεις Espasa Calpe, Μαδρίτη 2009
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Σαλαμίνα**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Javier Negrete
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Χρύσα Θ. Μπανιά
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ελένη Γεωργοστάθη
ΕΞΩΦΥΛΛΟ: CalderónStudio
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ηλιόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.

© Javier Negrete, 2008
© Espasa Libros, S.L., 2008
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2010

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2010, 2.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-453-795-2

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισιμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομυχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: infopsichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: infopsichogios.gr

ΧΑΒΙΕΡ ΝΕΓΡΕΤΕ

ΣΑΛΑΜΙΝΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

*Μετάφραση:
Χρύσα Θ. Μπανιά*

© Javier Negrete, 2008 / © Espasa Libros, S.L., 2008

© Espasa Libros, S.L., 2008 /

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., 2010

*Στη Μαριμάο.
Την ακούραστη συνταξιδιώτισσα,
οδηγό μου στην κατάβαση στον Άδη
και στην εξύψωση στον Όλυμπο
που ζω μέσα από κάθε βιβλίο.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αθήνα, 514 π.Χ.

ΕΚΕΙΝΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ που ο Θεμιστοκλής έκλεισε τα εννέα, ένα ζευγάρι ερασιτών δολοφόνησε τον τύραννο Ίππαρχο. Αυτό το έγκλημα ήταν η αρχή μιας σειράς από γεγονότα που άλλαξαν ριζικά την πολιτική της Αθήνας. Παρότι δεν το υποψιαζόταν καν, ο ίδιος ο Θεμιστοκλής, γιος ενός εμπόρου, έμελλε να γίνει ένας από τους πρωταγωνιστές μιας μακράς αλυσίδας συμβάντων που θα αφαιρούσαν το μονοπώλιο της ισχύος από τα χέρια των Αθηναίων ευγενών.

Όσα χρόνια κι αν περνούσαν όμως, η πιο ζωντανή ανάμνηση που θα διατηρούσε ο Θεμιστοκλής από εκείνο το καλοκαίρι δε θα ήταν η τυραννοκτονία που διαπράχθηκε στους πρόποδες της Ακρόπολης αλλά η ταπείνωση που υπέστη ο ίδιος μπροστά στους συμμαθητές του.

Ο Φοίνικας, ο γραμματιστής, επαναλάμβανε κάθε μέρα ότι η αλήθεια είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της αρετής. Εκείνο το πρωί, παραμονές της εορτής των Παναθηναίων, δεν αποτέλεσε εξαίρεση.

«Για να καταλάβετε πόσο σημαντικό είναι να αποφεύγετε το ψέμα, θα σας πω ότι ακόμα και οι βάρβαροι Πέρσες διδάσκουν στα παιδιά τους δύο πράγματα: να ρίχνουν με το τόξο και να λένε την αλήθεια».

Ο γραμματιστής έκανε μια παύση κι έσφιξε το δεξί γόνατο. Ο ίδιος διαβεβαίωνε ότι τον πονούσε από μια παλιά πληγή στη μάχη εναντίον των Θηβαίων, αλλά τα παιδιά υποπεύονταν ότι οφειλόταν μάλλον σε κάποια πάθηση της ηλικίας. Αν ο Φοίνικας διέθετε τέτοιου είδους πολεμική κληρονομιά, δε θα ήταν αναγκασμένος να βγάξει το ψωμί του με τα χρήματα που του έδιναν οι συμπολίτες του για να διδάσκει στα παιδιά τους τα στοιχειώδη της ανάγνωσης. Άλλωστε όλοι ήξεραν ότι ο μικρός που άλεθε το μελάνι του Φοίνικα, κέρωνε την ξύλινη καρτέλα του και σκούπιζε τη σκόνη και τα ξερόφυλλα από το

πάτωμα του σχολείου ήταν ο εγγονός του, γιατί ο γραμματιστής δεν έβγαζε αρκετά χρήματα από τα μαθήματα ώστε να αγοράσει σκλάβο.

«Το κυνήγι με το τόξο είναι μια ευγενής τέχνη, την οποία προσατεύει η Άρτεμις», συνέχισε ο Φοίνικας. «Μα η χρήση του στη μάχη είναι για τους λιπόψυχους. Μια ορδή από Πέρσες τοξότες μπορεί να νικήσει μια ελληνική φάλαγγα, μα ποτέ δε θα μπορέσει να συγκριθεί σε γενναιότητα και τόλμη με τους δικούς μας οπλίτες».

Εκείνη την εποχή ο Θεμιστοκλής ήταν ένα μελαχρινό, αδύνατο αγόρι με μεγάλα μαύρα μάτια που ρουφούσαν ορθάνοιχτα τα πάντα γύρω του. Σαν άκουσε τα λόγια του Φοίνικα, έσκυψε προς το φίλο του Ευφορίωνα, που καθόταν στο σκαμνί στα δεξιά του, και του ψιθύρισε: «Τι να την κάνεις την ευγένεια και το θάρρος αν είναι να σε νικήσουν;»

Ο Ευφορίωνας έπλεξε τα δάχτυλα νευρικός, δίχως να ξέρει τι να απαντήσει. Πίσω του όμως, μια άλλη φωνή είπε: «Εγώ προτιμώ μια ένδοξη ήττα παρά μια επονείδιστη νίκη».

Ο Θεμιστοκλής γύρισε το κεφάλι κι έριξε μια λοξή ματιά προς τα πίσω. Το αγόρι που είχε μιλήσει ήταν το αντίθετό του. Τον περνούσε πάνω από μία παλάμη στο ύψος, αν και ο ίδιος ήταν δύο χρόνια μεγαλύτερος. Το δέρμα του ήταν πολύ ανοιχτόχρωμο και κόκκινο από τον ήλιο· τα μάτια του είχαν το χρώμα του ζαφειριού και τα μαλλιά του ήταν τόσο ξανθά ώστε το κεφάλι του ξεχώριζε ανάμεσα στα άλλα σαν ένα μοναχικό στάχυ από σιτάρι μέσα σ' ένα θερισμένο χωράφι. Τα υπόλοιπα παιδιά τον ακολουθούσαν όπως τα αρνιά το τσοπανόσκυλο και τον διάλεγαν για αρχηγό στα παιχνίδια τους, δικαστή στις δίκες τους, στρατηγό στις μάχες με τα παιδιά των άλλων σχολείων και κορυφαίο στους χορούς και στα τραγούδια των παραστάσεων. Ο Θεμιστοκλής τον απεχθανόταν. Λεγόταν Αριστίδης και ήταν γιος του Λυσίμαχου: ένας ευπατριδής, ευγενής Αθηναίος, από την κορυφή μέχρι τα νύχια, που πάντα κοίταζε τον Θεμιστοκλή με προτεταμένο πιγούνι και μισόκλειστα μάτια.

Κι όλα αυτά γιατί ο πατέρας του Θεμιστοκλή ήταν νεόπλουτος. Το πρόδιδε ως και το όνομά του: Νεοκλής, «εκείνος που δοξάστηκε πρόσφατα». Αντί να έχει κτήματα και ενοικιαστές να τα δουλεύουν, όπως έκαναν οι ευπατρίδες από καταβολής κόσμου, ο Νεοκλής διέπραττε ένα αποτρόπαιο αμάρτημα: ναύλωνε πλοία που διέσχιζαν το πέλαγος για να κάνουν εμπόριο με τα νησιά του Αιγαίου και τις

πόλεις των ακτών της Μικράς Ασίας. Επιπλέον, είχε ενοικιάσει αρκετά αργυρωρυχεία στο Λαύριο και δεν περιοριζόταν να εισπράττει τα ενοίκια, μα τα διαχειριζόταν *αυτοπροσώπως*.

Φυσικά, οι ευγενείς δεν αντιτάσσονταν στη συσσώρευση του πλούτου, απλώς δεν τους ευχαριστούσε να μιλούν γι' αυτή. Προτιμούσαν το ασημί να μπαίνει από μόνο του στα σεντούκια τους, με την ίδια φτερωτή μαγεία που είχε κάνει τις συμφορές του κόσμου να πετάξουν από το κουτί της Πανδώρας.

«Η ειλικρίνεια είναι η μεγαλύτερη αρετή ενός άνδρα», επέμεινε ο Φοίνικας, που δεν είχε αντιληφθεί τους ψιθύρους των μαθητών του. «Ούτε οι θεοί απαλλάσσονται από την υποχρέωση να λένε την αλήθεια. Πρέπει να σέβονται το λόγο που δίνουν όταν ορκίζονται στα ιερά νερά της Στύγας. Τι συμβαίνει αν ένας αθάνατος διαπράξει επιορκία;»

Ο Θεμιστοκλής σήκωσε το χέρι, παρόλο που η ερώτηση ήταν ρητορική. Ο Φοίνικας έκανε ότι δεν τον είδε, μα το παιδί κράτησε το χέρι ολόρθο σαν κατάρτι τριήρους. Τελικά, ο γραμματιστής δεν είχε άλλη επιλογή από το να του δώσει το λόγο, δείχνοντάς το με το ραβδί που κρατούσε. Εκείνο σηκώθηκε από το σκαμνί του, πήρε βαθιά ανάσα και απάγγειλε με την αδιαμόρφωτη ακόμη φωνή του: «*Όποιος απ' τους αθάνατους αφού κάνει σπονδή σ' αυτήν πάρει όρκο ψεύτικο, / απ' αυτούς που εξουσιάζουν τις κορυφές του χιονισμένου Ολύμπου, / μένει άπνοος για ένα ολόκληρο χρόνο και ποτέ δεν πάει / κοντύτερα, για να φάει αμβροσία και να πει νέκταρ, αλλά μένει / ξαπλωμένος χωρίς να αναπνέει και χωρίς να μιλά σ' ένα στρωμένο / κρεβάτι, αλλά τον σκεπάζει κακός βαθύς ύπνος*».*

Όταν τελείωσε, η καρδιά του πήγαινε να σπάσει. Πρώτη φορά έπαιρνε το λόγο μπροστά σε τόσα άτομα, γιατί στην τάξη υπήρχαν πάνω από είκοσι μαθητές. Ήξερε όμως ότι είχε απαγγείλει καλά. Παρόλο που εκείνη η διάλεκτος ήταν πολύ διαφορετική από την αττική και μερικές λέξεις ήταν τόσο παλιές ώστε μετά βίας τις καταλάβαινε, δεν είχε λαθέψει στο μέτρο ούτε μίας συλλαβής.

* Ήσιόδος, *Θεογονία*, στον τόμο Ήσιόδος, *Θεογονία, Έργα και ήμέραι, Άσπις Ήρακλέους, Άπολλώνιος ό Ρόδιος, Άργοναυτικά*, μτφρ. Θ. Γ. Μαυρόπουλος, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 55. (Σ.τ.Μ.)

Παρ' όλα αυτά, ο Φοίνικας μόρφασε σαν να είχε μυρίσει ξίδι: «Αυτό δεν είναι από τον Όμηρο».

Ο Θεμιστοκλής, που δεν περιέμενε εκείνο το σχόλιο, έμεινε με το στόμα ανοιχτό.

«Το ξέρω, δάσκαλε. Είναι από τον Ησίοδο».

«Τι μαθαίνουμε εμείς;» ρώτησε ο Φοίνικας απευθυνόμενος στους άλλους μαθητές.

Ο Ξάνθιππος, τον οποίο τα παιδιά φώναζαν «Αγγούρι» γιατί το κεφάλι του ήταν κάπως μακρόστενο, έσπευσε να απαντήσει: «Τα ποιήματα του Ομήρου, δάσκαλε». Και πρόσθεσε φαρμακερά, κοιτώντας τον Θεμιστοκλή: «Τον Ησίοδο δεν τον έχουμε κάνει ακόμη».

Από τότε άρεσε στον Ξάνθιππο να φέρνει τους άλλους σε δύσκολη θέση.

Ο Φοίνικας γύρισε προς τον Θεμιστοκλή: «Πού τον έμαθες εσύ τον Ησίοδο, γιε του Νεοκλή;» Ποτέ δεν τον έλεγε με το όνομά του. «Τόσο κακός δάσκαλος σου φαίνομαι, ώστε ο πατέρας σου πληρώνει άλλον, πιο ακριβό, τα απογεύματα;»

Τα άλλα παιδιά είχαν αρχίσει να ανταλλάσσουν αγκωνιές και πνιχτά γελάκια. Ο Θεμιστοκλής ένιωσε το αίμα του να έχει ανέβει στο πρόσωπό του. Ευτυχώς ήταν τόσο μελαχρινός που δε φαινόταν ότι είχε αναψοκοκκινίσει.

«Όχι, δάσκαλε», απάντησε με σιγουριά. «Άκουσα ένα ραψωδό να το απαγγέλλει στην Αγορά».

«Α, έτσι; Όποτε άκουσες ένα ραψωδό να το απαγγέλλει;»

«Μάλιστα», απάντησε ο Θεμιστοκλής. Ύστερα θυμήθηκε να προσθέσει: «Δάσκαλε».

«Και πόσες φορές το άκουσες μέχρι να μπει στο κουφιοκέφαλό σου;»

«Μία, δάσκαλε».

«Τον ψευταρά», μουρμούρισε ο Ξάνθιππος.

Ακούγοντας εκείνο το σχόλιο, ο γραμματιστής κούνησε το κεφάλι. «Χαζομάρες! Κάτσε κάτω αμέσως και μη με ξαναδιακόψεις».

Ο Φοίνικας συνέχισε το μάθημα. Εκείνες τις μέρες αποστήθιζαν τους στίχους που αφηγούνταν πώς ο Πολύφημος είχε αρχίσει να καταβροχθίζει έναν έναν τους συντρόφους του Οδυσσέα ώσπου εκείνος κατάφερε να τον μεθύσει με άκρατο οίνο, ανέρωτο κρασί, και, μόλις ο γίγαντας αποκοιμήθηκε, ο Οδυσσέας εκμεταλλεύτηκε την ευκαι-

ρία και τον τύφλωσε. Ο Θεμιστοκλής την ήξερε εκείνη την ιστορία: μάλιστα είχε προλάβει να απομνημονεύσει και τις περιπέτειες του Οδυσσέα με την Κίρκη, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη, τις Σειρήνες και τα Βόδια του Ήλιου. Τα ταξίδια και οι περιπλανήσεις της *Οδύσσειας* του άρεσαν πολύ περισσότερο από τις μάχες της *Ιλιάδας*. Από μικρός ονειρευόταν να διασχίσει την απέραντη θάλασσα, να ρίξει άγκυρα σε άγνωστες χώρες και να ακούσει τις χίλιες δυο γλώσσες που μιλούσαν οι άνθρωποι όλου του κόσμου. Άλλωστε θαύμαζε πολύ περισσότερο την πονηριά του Οδυσσέα από την τυφλή, ωμή οργή του Αχιλλέα.

Όταν διέκοψε την απαγγελία, ο γραμματιστής, χωρίς να σηκωθεί από την έδρα, έδειξε με το μπασιούτι τον Αριστεΐδη. «Για λέγε, Αριστεΐδη, γιατί νομίζεις ότι ο Οδυσσέας τύφλωσε τον Πολύφημο;»

«Γιατί... γιατί του έχωσε έναν πάσσαλο στο μάτι», τραύλισε ο Αριστεΐδης. Άξαφνα φάνηκε να συνειδητοποιεί μια λεπτομέρεια και πρόσθεσε με χαμόγελο αυτοπεποίθησης: «Κι επειδή οι κύκλωπες έχουν μόνο ένα μάτι, ο Πολύφημος τυφλώθηκε».

«Πολύ σωστό το συμπέρασμά σου, αλλά δεν εννοούσα αυτό. Θέλω να πω, πιστεύεις ότι ο Πολύφημος άξιζε αυτό που έπαθε;»

Ο Αριστεΐδης δίστασε ξανά. «Ναι».

«Επειδή παραβίασε τους κανόνες της φιλοξενίας, ασέβησε προς τους ιερούς νόμους του Ξένιου Δία κι έδειξε αλαζονεία και σκληρότητα; Επειδή υπέπεσε σε ύβρι;»

Ο Αριστεΐδης έμεινε για λίγο σκεφτικός και τελικά απάντησε: «Ναι».

Ο δάσκαλος άνοιξε τα χέρια για να απευθυνθεί σε όλα τα παιδιά της τάξης. «Βλέπετε; Έτσι πρέπει να μαθαίνετε τους στίχους του θείου Ομήρου. Δεν αρκεί να τους απαγγέλλετε από μνήμης, χωρίς ψυχή, σαν το λάλημα του πετεινού». Έδειξε τον Θεμιστοκλή με ένα εύγλωττο νόημα. «Πρέπει να καταλαβαίνετε τα διδάγματα που κλείνουν μέσα τους για να τους δίνετε νέα ζωή κάθε φορά που τους απαγγέλλετε. Ακολουθήστε το παράδειγμα του συμμαθητή σας του Αριστεΐδη, που δεν περιορίζεται στη στείρα απομνημόνευση μα προσπαθεί να εκμεταλλευτεί τα όσα διαβάζει».

Ο Θεμιστοκλής δάγκωσε τα χείλη αγανακτισμένος από εκείνη τη μεροληψία. Μα ένα μήνα νωρίτερα, λίγο μετά τις εορτές των Αρρηφορίων, είχε γίνει μάρτυρας ενός ακόμα παραδείγματος, ακόμα πιο κατάρφωρου, της προτίμησης που έδειχνε ο δάσκαλος για τον Αριστεΐδη.

Εκείνη την ημέρα έκανε πολλή ζέση και μια κολλώδης υγρασία, προάγγελος της καταιγίδας, πλανιόταν στον αέρα. Οι μύγες ζουζούνιζαν οργισμένες κι ενοχλούσαν με τα τοιπήματά τους τα παιδιά, που ήταν ανήσυχια σαν κι εκείνες. Ενώ χάραζαν τα γράμματα στα αλειμμένα με κερί δίπτυχά τους και προσπαθούσαν να αποδιώξουν τις μύγες, ο Φοίνικας διάβαζε χαμηλόφωνα τους στίχους που είχε σημειώσει σε ένα ρολό από καραβόπανο και τους οποίους οι μαθητές του θα απομνημόνευαν αργότερα. Την ώρα που διάβαζε έγριε στο ένα πλευρό, σίγουρα για να ξεκουράσει το πονεμένο του γόνατο. Παρότι ο Αριστείδης ήταν από τους πιο υπάκουους μαθητές, μάλλον δεν μπόρεσε να αντισταθεί στο θέαμα του δασκάλου που είχε ανασηκώσει τον ένα γλουτό· έφερε στο στόμα την ανάστροφη της παλάμης και μιμήθηκε μια ηχηρότατη πορδή, τόσο τέλεια συγχρονισμένη με την κίνηση του Φοίνικα, ώστε φάνηκε ότι ο δάσκαλος είχε γυρίσει τη λεκάνη για να ανακουφιστεί από τα αέρια.

Και ο Θεμιστοκλής είχε γελάσει με τους συμμαθητές του, γιατί το πείραγμα του Αριστείδα ήταν πραγματικά αστείο. Ο δάσκαλος όμως μάλλον είχε αντίθετη άποψη· σηκώθηκε κατακόκκινος από οργή και ντροπή κι άρχισε να χτυπά το πάτωμα με την άκρη του μπασουινιού για να επιβάλει σιωπή.

«Ποιος το έκανε;»

Ο Αριστείδης σηκώθηκε όρθιος χωρίς να διατάσει. Εκείνη η υπνωτισμένη κίνηση μαρτυρούσε ότι ούτε ο ίδιος καταλάβαινε ποιο κακό πνεύμα, ποιος *δαίμων*, τον είχε σπρώξει να διαπράξει τέτοια ατιμία.

«Εγώ, δάσκαλε», είπε με σταθερή φωνή.

Ο Θεμιστοκλής θυμόταν στην εντέλεια ότι στην όψη του δασκάλου είχαν αρχίσει να παλεύουν η οργή, ο φόβος κι ένα άλλο συναίσθημα, που δεν ήξερε να ερμηνεύσει, γιατί ήταν ακόμη πολύ μικρός. Ο δάσκαλος είχε σηκώσει τη γροθιά πάνω από το κεφάλι του Αριστείδα, μα, όταν όλα έδειχναν ότι πήγαινε να τον χτυπήσει, άνοιξε τα δάχτυλα, τα έχωσε στις χρυσές μπούκλες και του χάιδεψε το κεφάλι.

Ο Θεμιστοκλής δε θα αργούσε να καταλάβει ότι ο γραμματιστής τους ήταν ερωτευμένος με τον Αριστείδα. Παρά τα πενιχρά έσοδά του, καμιά φορά τού έκανε δώρο κανέναν κόκορα, με τη μάταιη ελπίδα να κερδίσει την εύνοιά του. Προς το παρόν όμως ο Θεμιστοκλής δεν καταλάβαινε.

«Είπες την αλήθεια», είπε τελικά ο Φοίνικας με μαλακή φωνή.

«Είπες την αλήθεια παρόλο που ήξερες ότι θα μπορούσα να σε τιμωρήσω για την αταξία σου. Και το έκανες γιατί γνωρίζεις ότι η ειλικρίνεια είναι η μεγαλύτερη αρετή». Ο Αριστείδης είχε κουνήσει το κεφάλι χωρίς να σηκώσει τα μάτια. «Αυτή τη φορά σε συγχωρώ. Αυτό πρέπει να γίνει μάθημα σε όλους σας», είχε προσθέσει ο Φοίνικας απευθυνόμενος στους υπόλοιπους δείχνοντάς τους με το ραβδί. «Ένας πραγματικός άνδρας, ένας κύριος, ένας καλός καγαθός, οφείλει να αναγνωρίζει τα σφάλματά του και να κρατά το λόγο του. Η αλήθεια μόνο καλά θα σας φέρει».

Τότε ο Φοίνικας ανέφερε για πρώτη φορά τον όρκο στη Στύγα. Ο Θεμιστοκλής, που ήθελε κι εκείνος να κερδίσει την εύνοια του δασκάλου του, ζήτησε από τη μητέρα του μισό οβολό και πλήρωσε το ραψωδό στην Αγορά για να του απαγγείλει τους στίχους του Ησιόδου. Η μοναδική φορά που τους άκουσε ήταν αρκετή για να τους μάθει από μνήμης, μα δεν είχε βρει την ευκαιρία να τους επαναλάβει μέχρι σήμερα. Και τώρα, ένα μήνα αργότερα, διαπίστωνε απελπισμένος ότι είχε σπαταλήσει το χρόνο και τα χρήματά του.

Σκέφτηκε ότι, αφού η Θεογονία δεν του είχε χρησιμεύσει σε τίποτα, έπρεπε να λάβει πιο δραστικά μέτρα για να κερδίσει την εύνοια που άξιζε. Δεν είχε πει ο γραμματιστής ότι του άρεσαν οι άνθρωποι που έλεγαν την αλήθεια; Θα αποδείκνυε, λοιπόν, ότι στην ειλικρίνεια δεν τον παράβγαινε ούτε ο Αριστείδης ούτε κανένας άλλος ευπατρίδης. Και μαζί θα κατακτούσε και τους υπόλοιπους συμμαθητές με την τόλμη του.

Τα παιδιά έτρωγαν στο σχολείο κι έφεραν εναλλάξ φαγητό από το σπίτι και για το δάσκαλο. Εκείνη τη μέρα ήταν η σειρά του Ευφορίωνα, που είχε φέρει έναν *έγγυτον*, μια ζουμερή τηγανητή πίτα με τυρί και σιμιγδάλι.

«Μην του το δώσεις ακόμη», είπε ο Θεμιστοκλής στο φίλο του.

Ενώ τα υπόλοιπα παιδιά άνοιγαν τα διασάκια τους για να βγάλουν το φαγητό, ο Θεμιστοκλής βγήκε τρέχοντας στην αυλή. Δεν άργησε να εντοπίσει τη σαλαμάνδρα που συνήθως λαζόταν στον βορινό τοίχο και τη χτύπησε με ένα κλαδί, προσέχοντας όμως να τη βρουν μόνο τα φύλλα, γιατί δεν ήθελε παρά μόνο να τη ζαλίσει. Όταν η σαλαμάνδρα έπεσε στο έδαφος, την πήρε στα χέρια του και ξαναμπήκε στο σχολείο κρυφογελώντας.

«Τώρα μπορείς να του το δώσεις», είπε στον Ευφορίωνα.

«Τι θα κάνεις; Πρόσεχε, μπορεί να μπλέξεις άσχημα».

«Βάζεις στοίχημα ότι δε θα μπλέξω;»

Ο Ευφορίωνας έξυσε τον κρόταφό του κι έγειρε το κεφάλι προς τα αριστερά μια-δυο φορές. Από τότε είχαν αρχίσει να τον ταλαιπωρούν τα τικ που θα τον βασάνιζαν σε όλη την ενήλικη ζωή του και θα του χάριζαν το παρατσούκλι Νευρόσπαστο.

«Δε βάζω κανένα στοίχημα», είπε. «Αλλά να ξέρεις ότι αν σε πιάσουν εγώ θα πω ότι δεν ήξερα τίποτα».

Πλησίασε δυσανασχετώντας το γραμματιστή και του έδωσε το δισάκι με το φαγητό. Σαν είδε την πίτα, εκείνος έγλειψε τα χείλη, και τα μάτια του άστραψαν· η χαρά του μεγάλωσε όταν ο Ευφορίωνας του έδωσε μια γαβάθα με μέλι για να περιχύσει την πίτα. Ενώ ο δάσκαλος έβαζε το φαγητό πάνω στο σκαμνί που είχε φέρει ο εγγονός του για τραπέζι, ο Θεμιστοκλής πέρασε νυχοπατώντας από πίσω του. Σε έναν χάλκινο τρίποδα κοντά στην έδρα ο Φοίνικας είχε έναν μικρό αμφορέα με νερωμένο κρασί, από τον οποίο έπινε απευθείας. Αν και ο δάσκαλος έβαζε πάντα ένα πώμα για να μην μπαίνουν μύγες, το παιδί κινήθηκε αστραπιαία, σήκωσε το πώμα κι έριξε μέσα τη σαλαμάνδρα. Μερικοί μαθητές τον είδαν κι άρχισαν τις αγκωνιές προσπαθώντας να κρατήσουν τα γέλια. Για μια στιγμή ο Θεμιστοκλής ένιωσε σαν μικρός στρατάρχης κι έριξε μια ματιά γεμάτη αφηφισιά στον Αριστείδα.

Ο Φοίνικας δεν άργησε να καταβροχθίσει το γλυκό. Ύστερα έγλειψε το μέλι από τα δάχτυλά του, τα σκούπισε στην άκρη του χιτώνα και γύρισε να πάρει το κανάτι. Στην τάξη έπεσε μια σιωπή σαν αυτή που προηγείται της καταιγίδας.

Το αστείο βγήκε καλύτερο απ' ό,τι είχε προβλέψει ο Θεμιστοκλής. Φαίνεται ότι το μέλι είχε γδάρει το λαιμό του Φοίνικα, γιατί ο γραμματιστής έβγαλε το πώμα από τον αμφορέα, το σήκωσε και ήπιε μια καλή γουλιά. Άξαφνα, το μήλο του σταμάτησε στα μισά του δρόμου· με μια κραυγή τρόμου πέταξε στο πάτωμα τον αμφορέα, που έγινε θρύψαλα στις πλάκες. Για μια στιγμή η ουρά της σαλαμάνδρας ξεπρόβαλε από το στόμα του γραμματιστή σπαρταρώντας σαν μικροσκοπικό μαστίγιο. Ύστερα ο Φοίνικας έφτυσε το ερπετό μαζί με έναν πίδακα κρασιού κι έφερε τα χέρια στο στομάχι για να συγκρατήσει την αναούλα. Ενώ τα παιδιά ξεκαρδίζονταν στα γέλια και το ζωύ-

φιο κατέφευγε σε πιο ασφαλή εδάφη, ο Φοίνικας, μελανιασμένος, ρώτησε: «Ποιος το έκανε;»

Ο Θεμιστοκλής ξερόβηξε κι έκανε ένα βήμα μπροστά. Αλλά ακριβώς τη στιγμή που απαντούσε περήφανα: «Εγώ, δάσκαλε», ένας λύχνος φώτισε το μυαλό του. Κατάλαβε ότι ο δάσκαλος δεν επρόκειτο να τον ανταμείψει βγάζοντας λόγο για την αξία της ειλικρίνειας.

Για να κάνει την τιμωρία του πιο ταπεινωτική, ο Φοίνικας ζήτησε τη βοήθεια των χειρότερων εχθρών του: έβαλε τον Αριστεΐδη να του πιάσει τα χέρια και τον Ξάνθιππο, το «Αγγούρι», να του σηκώσει το χιτώνα. Με τα οπίσθια σε κοινή θέα, ο Θεμιστοκλής είχε νιώσει μεγαλύτερη ταπείνωση απ' ό,τι αν ο δάσκαλος τον είχε διατάξει να γδυθεί εντελώς. Ο Φοίνικας ξεθύμανε με ένα χλωρό κλαρί ελιάς. Εκείνο όμως που τον πόνεσε πολύ περισσότερο και από τα χτυπήματα ήταν τα χάχανα των συμμαθητών του, ακόμα και του πιστού Ευφορίωνα. Ούτε τότε ούτε ποτέ άλλοτε σκέφτηκε ότι αν ήταν στη θέση του θα είχε γελάσει κι εκείνος με το πάθημα ενός άλλου. Το μόνο που κατάλαβε ήταν ότι εκείνοι, οι ευπατρίδες, κοροΐδευαν τον Θεμιστοκλή, το γιο του εμπόρου Νεοκλή, και πίστεψε ότι τα γέλια τους έλεγαν: «Δεν είσαι παρά ένας κοινός δημότης. Ποτέ δε θα γίνεις ένας από εμάς».

Όταν ο Θεμιστοκλής γύρισε στο σπίτι, η Ευτέρπη, η μητέρα του, που μπορούσε να ερμηνεύσει και την παραμικρή σιωπή του, ρώτησε τι συνέβαινε. Το παιδί, που ως εκείνη τη στιγμή είχε κρατήσει τα δάκρυα, ξέσπασε σε κλάματα ενώ της διηγείτο τι είχε συμβεί. Η Ευτέρπη του έδωσε ένα χαστούκι, σκίζοντας το χείλος του με το πετράδι του δαχτυλιδιού της. Ο Θεμιστοκλής χλόμιασε και κράτησε την ανάσα του.

«Μην ξανακλάψεις ποτέ για κάποιο πάθημά σου», είπε ψυχρά η μητέρα του. «Κλάψε από συγκίνηση ακούγοντας μια ωδή ή από χαρά για την ευημερία των δικών σου. Αλλά μην κλαις ποτέ επειδή σου συνέβη κάτι κακό».

«Γιατί, μητέρα;»

«Γιατί είσαι δικός μου γιος», απάντησε εκείνη σηκώνοντας το πιγούνι. Στις φλέβες της κυλούσε αίμα από την Καρία· ήταν εξαδέλφη με τον Λύγδαμι, τύραννο της Αλικαρνασσού, και την ενοχλούσε το γεγονός ότι η ευγενής καταγωγή της δεν είχε καμία βαρύτητα στην Αθήνα. «Και τώρα πες μου τι έγινε. Χωρίς κλάματα».

Ο Θεμιστοκλής σκέφτηκε ότι, αν υπήρχε η θεά Θέμις, τότε σίγουρα για εκείνον ήταν όχι μόνο τυφλή αλλά και κουφή. Ωστόσο κατάπιε τα δάκρυα και τα είπε όλα στη μητέρα του. Η Ευτέρπη έκανε να σηκώσει τις άκρες των χειλιών ακούγοντας για την ουρά της σαλαμάνδρας, αλλά δε χαμογέλασε· όταν ο γιος της τελείωσε την αφήγησή του, τον φιλοδώρησε με άλλα δυο χαστούκια: το πρώτο για την αταξία του και το δεύτερο επειδή στάθηκε τόσο ηλίθιος ώστε να σκεφτεί πως θα γλίτωνε τις συνέπειες του εγκλήματός του μόνο και μόνο επειδή το είχε ομολογήσει.

Εκείνη τη νύχτα, σαν ξάπλωσε στο κρεβατάκι του, έμεινε με τα μάτια ανοιχτά και το βλέμμα καρφωμένο στο ταβάνι. Ανάμεσα στις σκιές των καθρονιών είδε ξανά τα περιπαικτικά βλέμματα των συμμαθητών του, τα αλλοιωμένα πρόσωπά τους από τα χάχανα. Για πρώτη φορά τον βασάνισε μια αϋπνία που δεν επρόκειτο να τον αφήσει ήσυχο στην υπόλοιπη ζωή του. Τις ατέλειωτες ώρες εκείνης της νύχτας ορκίστηκε να αποδείξει στους γιους των ευπατρίδων ποιος ήταν ο Θεμιστοκλής, ο γιος του εμπόρου. Μια μέρα όλοι θα τον έδειχναν ξανά με το δάχτυλο, αλλά αυτή τη φορά με θαυμασμό.

Θα κάνω σπουδαία πράγματα, υποσχέθηκε στον εαυτό του. Χωρίς να ξέρει το γιατί, οι σκέψεις του πέταξαν ξανά στους Πέρσες και στα λόγια του Φοίνικα: το μόνο που δίδασκαν στα παιδιά τους εκείνοι οι βάρβαροι ήταν να λένε την αλήθεια. Αν ήταν έτσι, τότε τους δίδασκαν κάτι ελάχιστο χρήσιμο. Εκείνος είχε νιώσει στα οπίσθια και στο πρόσωπό του τις συνέπειες της ειλικρίνειας και τις είχε σημειώσει για μελλοντική χρήση.

Οι Πέρσες, επανέλαβε από μέσα του. *Οι Πέρσες...* Όταν επιτέλους αποκοιμήθηκε, ονειρεύτηκε απέραντες πεδιάδες, χιονισμένα βουνά και πόλεις με τοίχους από ίασπι και χρυσές στέγες που εκτείνονταν όσο έβλεπε το μάτι, κοντά στην κατοικία του θεού Ήλιου.

Τη στιγμή που ο Θεμιστοκλής ονειρευόταν, οι Πέρσες κάρφωσαν τη ματιά τους στη Δύση. Για πρώτη φορά τα στρατεύματα του Δαρείου περνούσαν τη θάλασσα κι έστηναν στην Ευρώπη τις πολυτελείς σκηνές και τα λάβαρα του φτερωτού θεού Αχουραμάζντα για να πολεμήσουν τους βάρβαρους Θράκες. Χωρίς να το υποψιάζονται οι Έλληνες, είχε αρχίσει να απλώνεται πάνωθέ τους το μελανό νέφος ενός πολέμου που όμοιό του δεν είχαν φανταστεί ποτέ.

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ
Μαραθώνα, 490 π.Χ.

Ερέτρια, νύχτα της 29ης Αυγούστου

Η ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ ΑΝΟΙΞΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ και είδε δίπλα στο κρεβάτι της τη θεά· κρατούσε ένα δόρυ με χάλκινη άκρη που έφτανε ως τα ξύλινα δοκάρια της οροφής. Στην κάμαρα έκαιγε μόνο ένας μικρός λύχνος με λάδι, μα η θεότητα άστραφτε σαν γυάλινο κανάτι από τη Σιδώνα, φωτισμένη από μια εσωτερική φλόγα.

«Απολλωνία», είπε, «πάρε την κόρη και τους υπηρέτες σου και φύγε από αυτή την καταραμένη πόλη για να μην περάσεις την υπόλοιπη ζωή σου σκλάβα ενός Πέρση σε κάποιο ξεχασμένο χωριό. Μην περιμένετε τα παιδιά μου, δεν πρόκειται να έρθουν να σας σώσουν».

Η Απολλωνία προσπάθησε να σηκωθεί, μα το κορμί της είχε παραλύσει κάτω από τη λεπτή κουβέρτα. Τα τεράστια αμυγδαλωτά μάτια της θεάς την κοίταζαν θλιμμένα.

«Πολύ πριν λαλήσει ο πετεινός, οι προδοτές θα ανοίξουν τις πύλες της Ερέτριας στους Πέρσες. Πήγαινε να βρεις το πλοίο του Θεμιστοκλή του Αθηναίου, πέρασε μαζί του το στενό και δέξου την προστασία της πόλης μου. Και τώρα ξύπνα, Απολλωνία».

Η θεά σήκωσε το δόρυ και ύστερα το χτύπησε με δύναμη στο πάτωμα. Οι κερωμένες τάβλες έτριξαν και το όραμα χάθηκε.

Σαν αποτίναξε το μαρασμό του ύπνου, η Απολλωνία πετάχτηκε και ανακάθισε στο κρεβάτι. *Πάρε την κόρη σου.* Σαν κοίταξε αριστερά και είδε ότι η κούνια δεν ήταν εκεί, η καρδιά της κόντεψε να σταματήσει. Ύστερα θυμήθηκε ότι η ίδια είχε στείλει τη μικρή Μνησιπολέμη στο δωμάτιο της τροφού, γιατί ήθελε να πλαγιάσει με το σύζυγό της.

Το στέρονο της πονούσε· έμεινε μερικές στιγμές κοντανασαίνοντας τυλιγμένη στις σκιές, που μετά βίας απόδιωχνε η αδύναμη φλόγα του λαδιού. Ύστερα ένιωσε τις θηλές της σκληρές σαν βόλους

και σκέπασε τα στήθη της με την κουβέρτα. Ήταν ο τελευταίος μήνας του καλοκαιριού και οι νύχτες είχαν αρχίσει να γίνονται πιο μακριές και ψυχρές. Ή ίσως ήταν η ψύχρα που ανάδινε η θεά, μια παγωνιά που είχε χωθεί ως τα σωθικά της Απολλωνίας και την είχε κάνει να ανατριχιάσει. Το όραμα ήταν τόσο αληθινό που είχε αφήσει στον αέρα την οξεία οσμή που αναγγέλλει την καταιγίδα.

Τα παιδιά μου δεν πρόκειται να έρθουν να σας σώσουν. Η παρθένος θεά δεν είχε παιδιά. Δεν μπορούσε παρά να εννοεί το στρατό της Αθήνας, τον οποίο οι Ερετριείς περίμεναν εδώ και έξι μέρες. Ήταν η στερνή ελπίδα που διατηρούσαν για να αποκρούσουν την πολιορκία των Περσών.

Η Απολλωνία γύρισε στο δεξί πλευρό για να μιλήσει στο σύζυγό της, μα ο Ιάσοντας δεν ήταν εκεί. Σηκώθηκε από το κρεβάτι κι ένιωσε το σπόρο του να αναδύεται μέσα της. Η παρουσία της θεάς είχε εξαφανιστεί από τον αέρα ή τη μνήμη της. Στη θέση της είχε μείνει μόνο η κολλώδης οσμή του καμένου λαδιού και το γλυκερό άρωμα της συνουσίας.

Δεν είναι καλή εποχή να πιάσω παιδί, σκέφτηκε, αν την ίδια νύχτα της σύλληψής του αυτό το παιδί αναγκάζεται να γίνει άπατρις κατ' εντολήν της θεάς. Προσευχήθηκε να μην πιάσει εκείνος ο σπόρος.

Ήταν περιέργο που ο Ιάσοντας είχε σηκωθεί από το κρεβάτι. Όταν μοιραζόταν το υπνοδωμάτιο με τη γυναίκα του, σχεδόν πάντα τον έπαιρνε ο ύπνος μετά τη συνουσία και ξημερωνόταν στην ίδια θέση που είχε αποκοιμηθεί. Αυτή τη φορά όμως, αντί να παραδοθεί στον Μορφέα, είχε μείνει να κοιτά το ταβάνι με τα μάτια ορθάνοιχτα. Ήταν η τελευταία εικόνα που είχε από τον άντρα της πριν βυθιστεί στα χλιαρά νερά του ύπνου.

Ο Ιάσοντας είχε καιρό να κοιμηθεί καλά. Από τότε που μαθεύτηκε ότι η μεγάλη στρατιά των Περσών κατευθυνόταν προς την Ερέτρια, ήταν διαρκώς ανήσυχος, πεταγόταν με τον παραμικρό θόρυβο, είχε αρχίσει να χάνει βάρος και ξαγρυπνούσε όλο και πιο συχνά. Η Απολλωνία έκανε ό,τι μπορούσε για να τον καθησυχάσει, μα ήξερε ότι ο άντρας της είχε λόγους να ανησυχεί. Ανήκε στους ρήτορες που λάμβαναν το λόγο στην Εκκλησία του Δήμου για να υπερασπιστούν το δημοκρατικό κόμμα ενάντια στους αριστοκράτες και τους ολιγαρχικούς. Εξαρχής είχε στηριξει την εξέγερση των ιωνικών πόλεων ενάντια στον Δαρείο, γι' αυτό και, αν οι Πέρσες εισβολείς κα-

τάφεραν να κυριεύσουν την πόλη, θα ήταν από τους πρώτους που θα διέτρεχαν κίνδυνο.

Αυτό έπρεπε να το σκεφτείς πριν ψηφίσεις υπέρ της βοήθειας προς την εξέγερση των Ιώνων, σκεφτόταν η Απολλωνία όταν τον έβλεπε τόσο αγχωμένο. Δεν είχε διανοηθεί, βέβαια, να τον μεμφθεί ανοιχτά, μα αυτό δεν την εμπόδιζε να σχηματίζει τη δική της γνώμη. Παρότι ήταν γυναίκα και δεν μπορούσε να παρευρεθεί στα συμβούλια και στις συγκεντρώσεις, ήξερε να παρατηρεί και να ακούει προσεκτικά, και από μικρή κατάφερε να πληροφορείται για τα όσα συνέβαιναν εντός κι εκτός των τειχών. Γι' αυτό θυμόταν καλά από πού προέρχονταν όλα εκείνα τα δεινά.

Η ρίζα του κακού έφτανε μακριά, οχτώ χρόνια νωρίτερα, όταν η Απολλωνία ήταν μόλις δεκατεσσάρων ετών· ο πατέρας της και ο Ιάσοντας μόλις είχαν συμφωνήσει το γάμο. Εκείνο το καλοκαίρι οι Ίωνες υποτελείς του Δαρείου ξεσηκώθηκαν εναντίον του σε όλα τα παράλια της Μικράς Ασίας και ζήτησαν βοήθεια από τους Έλληνες στην άλλη πλευρά του Αιγαίου. Οι Σπαρτιάτες, επειδή ήταν πιο θεοσεβούμενοι ή, όπως αποδείχτηκε αργότερα, πιο σώφρονες, αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στον πόλεμο. Οι Αθηναίοι και οι Ερετριείς όμως είχαν απαντήσει καταφατικά και είχαν στείλει στρατό και πλοία για μια κοινή εκστρατεία ενάντια στο σατράπη της Λυδίας.

Όταν μαθεύτηκε ότι η ελληνική συμμαχία είχε καταλάβει και παραδώσει στις φλόγες την πρωτεύουσα του Μεγάλου Βασιλιά, στους δρόμους της Ερέτριας άρχισαν οι πανηγυρισμοί. Τελικά, είπαν όλοι, οι Πέρσες δεν ήταν τόσο ισχυροί και ανίκητοι όσο τους περιέγραφαν. Η Απολλωνία δεν καταλάβαινε το λόγο εκείνου του ενθουσιασμού. Τι γύρευαν οι Ερετριείς στην άλλη άκρη του πελάγους; Όταν άκουγε τον πατέρα της να μιλά με τόση θέρμη για την εξέγερση ενάντια στους Πέρσες, είχε την εντύπωση ότι εκείνος είχε μετατραπεί σε έφηβο και ότι μόνο η ίδια έβλεπε τα πράγματα με κάποια ωριμότητα. Ωστόσο, παρότι ήταν πεπεισμένη ότι εκείνη η περιπέτεια μόνο προβλήματα θα τους έφερε, από μικρή είχε αποδεχτεί την ιδέα ότι αυτά τα ζητήματα δεν είναι για γυναίκες, γι' αυτό δάγκωνε τη γλώσσα και δεν έλεγε τίποτα.

Τα πανηγύρια πάγωσαν αμέσως μόλις οι πιο πληροφορημένοι και ταξιδεμένοι, όπως ο Ιάσοντας, εξήγησαν στους υπόλοιπους ότι

οι Σάρδεις, η πόλη που είχαν κάψει οι σύμμαχοι, δεν ήταν παρά μια επαρχιακή πρωτεύουσα. Η πραγματική έδρα της ισχύος του Δαρείου βρισκόταν πολύ πιο ανατολικά, στα Σούσα και στη Βαβυλώνα, δυο πόλεις που βρίσκονταν σε απόσταση τριών μηνών στην ενδοχώρα, απόσταση που φάνταζε ασύλληπτη στην Απολλωνία και την έκανε να φαντάζεται μια μακρινή χώρα, όπου ο ήλιος ψηλά στον ουρανό τσουρούφλιζε τα παλάτια του Μεγάλου Βασιλιά.

Για να ενοχλήσουν ακόμα περισσότερο τον Πέρση βασιλιά, οι Ερετριείς δεν είχαν περιοριστεί στη συμμετοχή στην εκστρατεία. Τον ίδιο σχεδόν καιρό που οι Αθηναίοι και οι λοιποί Ίωνες πραγματοποιούσαν την εισβολή τους, ένας ισχυρός στόλος από την Ερέτρια αντιμετώπισε στη θάλασσα μια κυπριακή και φοινικική αμάδα που διοικούνταν από Πέρσες στρατηγούς. Νίκησαν οι Ερετριείς, που εδώ και χρόνια καυχόνταν ότι ήταν οι κυρίαρχοι των θαλασσών. Μα οι απώλειες ήταν τόσο μεγάλες ώστε έκτοτε η πόλη δεν είχε ανακάμψει. Και οι χειρότερες συνέπειες δεν είχαν φανεί ακόμη.

Η εκδίκηση των Περσών ήταν αργή μα ανελέητη. Το πρώτο πράγμα που έκανε ο Μεγάλος Βασιλιάς ήταν να συντρίψει τους επαναστάτες, να σαρώσει τη Μίλητο, που είχε πρωτοστατήσει στον ξεσηκωμό, και να πάρει σκλάβους όλους τους κατοίκους της. Μόνο τότε, οχτώ χρόνια αφότου είχε ξεσπάσει η επανάσταση, όταν ο Δαρείος είχε τακτοποιήσει τα ζητήματα της αυτοκρατορίας του και οι Ερετριείς είχαν εφησυχάσει ότι θα έμεναν ατιμώρητοι για το επιφανειακό ράμφισμα που είχαν καταφέρει στο περσικό παχύδερμο, ο Δαρείος αποφάσισε να στρέψει το βλέμμα στην άλλη άκρη του Αιγαίου.

Στις αρχές του Αυγούστου οι έμποροι που επέστρεφαν από την Ανατολή έφεραν ανησυχητικά νέα. Ένας τεράστιος στόλος είχε σαλπάρει από τις ακτές της Κιλικίας, στα νότια της Μικράς Ασίας, και διέτρεχε το Αιγαίο υποτάσσοντας νησιά, καταλαμβάνοντας πόλεις και κατακαίοντας ναούς. Μόνο το τέμενος του Απόλλωνα στη Δήλο είχε γλιτώσει από τις φλόγες.

Δε χωρούσε αμφιβολία σχετικά με τις προθέσεις των Περσών, όπως είχε αναλάβει να τις διακηρύξει ο αρχηγός τους, ο Μήδος Δάτις. Ήθελαν να εκδικηθούν την Ερέτρια και την Αθήνα για τη βοήθεια που είχαν προσφέρει στους Ίωνες και για το κάψιμο των Σάρδεων. Η εντολή του Δαρείου ήταν να γίνουν σάχητη και συντρίμμα.

Επί πολλές ημέρες οι Ερετριείς ικέτευαν τους θεούς να αποφασίσουν οι Πέρσες να επιτεθούν πρώτα στην Αθήνα. Στο κάτω κάτω, οι Αθηναίοι, παρότι δεν είχαν μεγάλο στόλο, μπορούσαν να παρατάξουν στο πεδίο της μάχης τριπλάσιους οπλίτες σε σχέση με εκείνους. Ωστόσο, παρά τις ικεσίες και τις θυσίες, οι Ερετριείς δεν άρχισαν να μάθουν ότι είχαν επιλεγεί ως το πρώτο θήραμα. Στα μέσα Αυγούστου οι Πέρσες αποβιβάστηκαν στη νότια Εύβοια και από εκεί άρχισαν να διατρέχουν τη δυτική ακτή του νησιού λεηλατώντας ό,τι έβρισκαν στο διάβα τους. Για να τους εμποδίσουν να φτάσουν στην πόλη, τα υπολείμματα του στόλου των Ερετριέων, κάμποσες τριήρεις και πεντηκοντόρους που δεν έφταναν τα τριάντα πλοία, σάλπαραν για να τους συναντήσουν.

Κανείς δεν ξανάκουσε ποτέ για εκείνο το στόλο.

Μια-δυο μέρες αργότερα, στη μακρόστενη παραλία των Αιγίλιων είχε εμφανιστεί ένα νέφος από πλοία, μια αριμάδα πολύ πιο πολυάριθμη απ' ό,τι θα φαντάζονταν ποτέ οι Ερετριείς. Πεντακόσια, εξάκόσια πλοία, ίσως και χίλια.

Η Απολλωνία τα είχε δει από τον ξύλινο πύργο που είχε προσαρτηθεί στην πρόσοψη του σπιτιού της. Εκείνα τα παρατηρητήρια ήταν πιο συνηθισμένα στις εξοχικές κατοικίες, μια και κατασκευάζονταν σαν μικρά φρούρια, για να προστατεύουν τα σπίτια από κλέφτες και εισβολείς. Μα ο Ιάσωνας είχε επιμείνει να σηκώσει τον πύργο, παρότι το σπίτι του ήταν στο κέντρο της πόλης, γιατί του άρεσε να κοιτάζει από ψηλά τα πλοία που έφταναν στο λιμάνι, ώστε να σπεύδει το συντομότερο δυνατόν να υποδεχτεί τα δικά του. Εκείνη την ημέρα ανέβηκαν μαζί για να παρακολουθήσουν την προσάραξη του υπέρογκου στόλου, που σκέπαζε όλο το στενό. Αμέτρητοι σαν σιμάρι εντόμων, οι Πέρσες είχαν αποβιβαστεί στα ανατολικά της πόλης και μέσα σε μερικές ώρες είχαν στήσει στην πεδιάδα μια απέραντη κατασκήνωση.

«Τι θα γίνει τώρα;» είχε ρωτήσει η Απολλωνία το σύζυγό της.

«Δεν ξέρω», παραδέχτηκε εκείνος, με πρόσωπο γκριζό σαν τη στάχτη.

Όταν οι Έλληνες δεν ήθελαν να αντιμετωπίσουν τον εχθρό σε ανοιχτό πεδίο μάχης, είτε επειδή υπολείπονταν αριθμητικά είτε για κάποιον άλλο λόγο, κλείνονταν πίσω από τα τείχη και περιέμεναν να περάσει η καταιγίδα. Αν οι αντίπαλοι ήταν άλλοι Έλληνες, είτε έφευγαν είτε κατασκήνωναν γύρω από την πόλη και περιέμεναν μέχρι να

παραδοθούν οι πολιορκούμενοι λόγω πείνας –κάτι που δε συνηθίζοταν– ή όσπου κάποιος προδότης από μέσα να τους ανοίξει την πόρτα τυλιγμένος στο σκοτάδι της νύχτας. Και προδότες δεν έλειπαν ποτέ, γιατί, μόλις βρεθούν μαζί τρεις Έλληνες, αμέσως σχηματίζουν τουλάχιστον δύο φατρίες και αρχίζει η μία να συνωμοτεί κατά της άλλης.

Οι Πέρσες όμως είχαν έναν πιο μεθοδικό τρόπο δράσης. Την πρώτη μέρα της πολιορκίας έσκαψαν ένα λάκκο για να προστατεύσουν τον καταυλισμό. Ύστερα άρχισαν να εκχερσώνουν το έδαφος προς το ανατολικό τείχος της Ερέτριας και ύψωσαν ράμπες από πατημένο χώμα. Οι αμυνόμενοι εξαπέλυαν βέλη, μα τα τόξα τους δεν είχαν το βεληνεκές των περσικών. Οι Ερετριείς έριχναν με τον ελληνικό τρόπο, τεντώνοντας τη χορδή μέχρι το στέρνο, ενώ οι Ασιάτες έφεραν το φτερό της σαΐτας ως το αυτί και τους ξεπερνούσαν σε απόσταση κατά τριάντα μέτρα. Επιπλέον, έριχναν μαζικά, προστατευμένοι από στρατιώτες που τους κάλυπταν από τα πλάγια με ασπίδες σχεδόν στο ύψος ενός ανθρώπου, και τα βέλη τους έπεφταν στα τείχη σαν αδιάκοπο χαλάζι.

Όταν σουρούπωσε η τρίτη μέρα, οι Ερετριείς επιχείρησαν μια έξοδο για να διαλύσουν τις γραμμές των τοξοτών που τους σφυροκοπούσαν ακατάπαυστα. Η Απολλωνία είχε δει τη μάχη με τα ίδια της τα μάτια, γιατί εκείνη τη μέρα είχε ανέβει στο μικρό τέμενος της Ολυμπίας Αρτέμιδας, στην ακρόπολη, για να ετοιμάσει τα Θεομοφώρια του επόμενου μήνα.

Τοποθετούσε επάνω στο βωμό τα χοντρά κομμάτια κρέας που θα ψήνονταν στον ήλιο και θα θάβονταν για έναν ολόκληρο μήνα ώστε να προσφερθούν ύστερα στη θεά. Πάσχιζε να συγκεντρωθεί για να μην προσβάλει την Άρτεμη, μα τα μάτια της ταξίδευαν διαρκώς προς τα ανατολικά, εκεί που διεξαγόταν η συμπλοκή. Ακόμα και η ιέρεια που επέβλεπε τις κινήσεις της είχε αφαιρεθεί με το δίκιο της, γιατί οι κραυγές που έρχονταν από εκεί κάτω έμοιαζαν με το μούγκρισμα της θάλασσας μέσα στην καταιγίδα. Πάνω από πεντακόσιοι Ερετριείς ιπείς, το ιπικό για το οποίο τόσο περήφανοι ήταν οι ευπατριδες της πόλης, είχαν βγει από την ανατολική πύλη για να επιτεθούν στους Πέρσες. Στην αρχή, η αλλόκοτη εφόρμησή τους τρώμαξε τους τοξότες και τους ασπιδοφόρους, και οι υπερασπιστές των τειχών τούς εμπύχωναν κραυγάζοντας. Μα, σαν άνοιξαν οι γραμμές του εχθρού, εμφανίστηκε ένα πλήθος από Πέρσες τοξότες δύο και τρεις φορές πε-

ρισσότερους από τους Έλληνες, που όρμησαν κατά των Ερετριέων και διέλυσαν την άμυνά τους σαν χέρι που αποδιώχνει μύγα.

Από την ακρόπολη όλα έμοιαζαν με μια παλίρροια από ανθρώπους και άλογα. Η στριγκή κλαγγή του μετάλλου πάνω στο μέταλλο και το χλιμίντρισμα των ζώων σκέπαζαν ακόμα και τις κραυγές των στρατιωτών που ψυχορραγούσαν. Αργότερα η Απολλωνία έμαθε ότι μόλις διακόσιοι άντρες είχαν καταφέρει να επιστρέψουν στα τείχη προτού οι αμυνόμενοι κλείσουν τις πύλες. Τους υπόλοιπους τους είχε καταβροχθίσει η επίθεση των Περσών.

Το βραδάκι τέσσερις ιππείς επέστρεψαν στην πόλη μεταφέροντας τη διαταγή για παράδοση από τον Δάτι. Η διαταγή ήταν χαραγμένη στις πλάτες τους. Μα εκείνο που εντυπωσίασε περισσότερο τους αμυνόμενους δεν ήταν το μήνυμα που είχε γραφεί με αίμα. Οι βάρβαροι είχαν ευνουχίσει τους τέσσερις άνδρες και τους είχαν κόψει τη μύτη, τα αυτιά, τη γλώσσα και τα χείλη, έτσι ώστε το μόνο που κατάφεραν να αρθρώσουν ήταν ένα ακατανόητο γουργούρισμα πνιγμένο στο αίμα.

«Αν δεν ανοίξετε τις πύλες αμέσως και δεν παραδώσετε τα όπλα, όλοι οι άνδρες της πόλης θα έχουν την ίδια τύχη», έλεγε η ιωνική γραφή.

Βλέποντας τα αποτελέσματα της πρώτης μάχης και τα παθήματα των αιχμαλώτων, οι Ερετριείς δεν επιχείρησαν άλλη έξοδο. Παρακολουθούσαν ανήμποροι τους Πέρσες που συνέχιζαν να κατασκευάζουν τις ράμπες και να πλησιάζουν όλο και περισσότερο το τείχος. Τι οχήματα σκόπευαν να πλησιάσουν σε εκείνα τα υψώματα; αναρωτιόνταν με σφιγμένη καρδιά.

«Οι Αθηναίοι θα έρθουν», επέμενε ο Ιάσωνας τις ελάχιστες στιγμές που άφηνε τα τείχη για να γυρίσει στο σπίτι και να ξεκουραστεί. «Δε θα μας αφήσουν μόνους».

«Είσαι σίγουρος; Γιατί να διακινδυνεύσουν για μας;» τον ρωτούσε η Απολλωνία.

«Αν δεν το κάνουν, μόλις οι Πέρσες ξεμπερδέψουν με την Ερέτρια, θα στραφούν εναντίον τους. Οι Αθηναίοι ξέρουν ότι είναι καλύτερο να ενώσουμε τις δυνάμεις μας αντί να μαχόμαστε χωριστά».

Περίπου δέκα χιλιόμετρα από κει, βορειοδυτικά της πόλης, σε μια περιοχή που μέχρι πρότινος ανήκε στην πόλη της Χαλκίδας, αιώνιας αντιπάλου της Ερέτριας, ζούσαν χίλιοι κληρούχοι, έποικοι από

την Αθήνα, που είχαν εγκατασταθεί σε εκείνα τα χωράφια με τις οικογένειές τους. Θα έπρεπε να είχαν τρέξει πρώτοι για βοήθεια, ως εμπροσθοφυλακή των Αθηναίων, μα, όσο κι αν οι Ερετριείς σάρωναν με τα μάτια τον ορίζοντα, δεν εμφανιζόταν κανείς.

Τελικά, την έκτη ημέρα, την προηγούμενη του οράματος της Απολλωνίας, οι Πέρσες ολοκλήρωσαν τις προετοιμασίες και πραγματοποίησαν μαζική επίθεση ενάντια στα τείχη. Στην αρχή πλησίασαν στο τείχος οχτώ κατασκευές που έμοιαζαν με πολιορκητικούς κριούς, πολύ πιο εξεζητημένες από αυτές που κατασκεύαζαν οι Έλληνες. Αντί να καταλήγουν σε σφαίρες από χαλκό ή σίδηρο, οι κατασκευαστές τις είχαν σπλίσει με μεταλλικά φύλλα που έμοιαζαν με τεράστιες σπάτουλες, τις οποίες οι χειριστές τους έφεραν κοντά στα τείχη και τις κινούσαν σαν μοχλούς για να τα καταστρέψουν, κατατρώγοντας λίγο λίγο την εξωτερική πέτρινη στρώση και πλησιάζοντας στη χωμάτινη καρδιά του τείχους. Εκείνοι οι πολιορκητικοί κριοί ήταν σχεδόν άθρωτοι, γιατί τους μετέφεραν σε μεγάλα τροχήλατα πλαίσια, επάνω στα οποία προστατεύονταν από στρώσεις από ξύλο και βρασμένο δέρμα. Έτσι, οι στρατιώτες που τους έσπρωχναν προστατεύονταν κι αυτοί από τα βέλη που εξαπέλυαν οι πολιορκούμενοι από τα τείχη. Ο Χάρμωνας, ο στρατηγός των Ερετριέων, διέταξε τους άνδρες του να τοποθετήσουν στουπί και πίσσα στα βέλη για να βάλουν φωτιά στις μηχανές· ούτε αυτό όμως έφερε αποτέλεσμα, γιατί πίσω από το μπροστινό κάλυμμα κάθε κριού ήταν κρυμμένοι σκλάβοι, που έσβηναν τις φλόγες ρίχνοντας νερό από μεγάλα χάλκινα δοχεία.

Ενώ οι κριοί σφυροκοπούσαν το τείχος, τέσσερις ξύλινοι πύργοι πλησίασαν τρεκλίζοντας πάνω στις τεράστιες ρόδες τους. Τα τείχη της Ερέτριας είχαν ύψος επτά μέτρα, μα εκείνοι οι κινητοί πύργοι είχαν ύψος δέκα μέτρα και οι τοξότες και οι σφενδονιστές που κρύβονταν μέσα μπορούσαν να βάλουν κατά βούληση εναντίον των υπερασπιστών της πόλης από παράθυρα και πολεμίστρες.

Ο Ιάσοντας πολεμούσε όλο το απόγευμα απέναντι σε ένα από εκείνα τα κυκλώπεια τέρατα. Κουλουριασμένος πίσω από το τείχος, έβγαζε το κεφάλι όσο μπορούσε ώστε να ρίξει κανένα βέλος βιαστικά, γιατί, αν έμενε ακάλυπτος πάνω από ένα δευτερόλεπτο, έρχονταν καταπάνω του βέλη τόσο από τους πύργους όσο και από τις γραμμές των τοξοτών που έριχναν από το έδαφος. Όταν είδε τι έπαθε ο αν-

δρας που μαχόταν πλάι του στο τείχος, άρχισε να προσέχει πολύ περισσότερο. Για έναν οπλίτη με πανοπλία, τα βέλη δεν ήταν τόσο επικίνδυνα αν η πορεία τους ήταν καμπύλη ή αν τον έβρισκαν από τα πλάγια· μα ο συμπολεμιστής του είχε την ατυχία να τον βρει μία περισική σαίτα από μπροστά. Ακουύστηκε ένα ξερό τριξίμο και η τριγωνική άκρη του βέλους πέρασε τις στρώσεις του λινού και καρφώθηκε ίσια στην καρδιά του. Η πανοπλία του Ιάσονα, αποτελούμενη από δύο χάλκινα κομμάτια που έμπαιναν το ένα μέσα στο άλλο, ήταν πιο ανθεκτική. Μετά την ολοήμερη μάχη ωστόσο, κάμποσα βαθουλώματα και γρατζουνιές είχαν ασχημίσει την καλογυαλισμένη επιφάνειά της.

Ενώ οι πολιορκητικοί κριοί και οι πύργοι εφορμούσαν στα τείχη, το πεζικό των Περσών έστηνε ξύλινες σκάλες και εξαπέλυε ταυτόχρονες επιθέσεις από περισσότερα από δέκα σημεία. Δύο ομάδες πολεμιστών κατόρθωσαν να πατήσουν στα τείχη, στο ύψος της πύλης της Καρύστου, ωστόσο οι αμυνόμενοι, ύστερα από αιματηρές μάχες σώμα με σώμα, κατόρθωσαν να τους απωθήσουν.

Τελικά, σαν έπεσε ο ήλιος, οι Πέρσες σαλπικτές έδωσαν εντολή στο στράτευμα να αποσυρθεί. Ένας στεναγμός κούρασης και πόνου ακουύστηκε στα τείχη. Ο στρατηγός Χάρμωνας έδωσε άδεια στους περισσότερους άνδρες να γυρίσουν στα σπίτια τους για να περάσουν τη νύχτα, γιατί φοβόταν ότι αν δεν τους άφηνε να αναπαυθούν δε θα άντεχαν τις επιθέσεις της επομένης. Εντωμεταξύ, ομάδες σκλάβων, άνδρες και γυναίκες, βάλθηκαν να υποστυλώνουν με δοκάρια τα τείχη, εκεί όπου οι κριοί είχαν ανοίξει ρωγμές. Μπορούσαν όμως να ενισχύσουν μόνο το εσωτερικό μέρος, γιατί απ' έξω φυλούσαν σκοπιά εφεδρείες Περσών τοξοτών, που έβαλλαν προς οτιδήποτε κινούνταν.

Ο στρατηγός είχε δώσει άδεια στον Ιάσονα, ο οποίος κατάφερε να δειπνήσει με τη γυναίκα του ξαπλωμένος στο ανάκλιτρο και να της διηγηθεί τη φρίκη που είχε ζήσει. Η Απολλωνία είχε καθίσει σε ένα σκαμνί, τον άκουγε και κάπου κάπου έκανε νόημα στη νεαρή σκλάβα Φύλη να γεμίσει με κρασί τα δύο ποτήρια.

«Είμαι σαν την παλιόροια», επανέλαβε ο Ιάσοντας. «Όσο και να τους αποδιώχνουμε, έρχονται πάντα όλο και περισσότεροι. Φέρνουν κι εκείνες τις διαβολικές μηχανές που όμοιές τους δεν έχει ξαναδαεί κανείς».

Η ματιά του εμπόρου ήταν χαμένη κάπου μακριά, λες και αντί

για το πρόσωπο της συζύγου του έβλεπε ακόμη τις ατέλειωτες σειρές των Περσών που ορμούσαν κατά κύματα στα τείχη της Ερέτριας. Ήταν τόσο κουρασμένος που δεν έβαλε μπουκιά στο στόμα του, παρότι είχε ήδη αδειάσει το ποτήρι με το κρασί τέσσερις φορές.

«Δε νομίζω ότι θα αντέξουμε άλλη μέρα. Εμείς είμαστε απλοί πολίτες, φοράμε μια πανοπλία κάθε καλοκαίρι για να ασκηθούμε μερικές ημέρες και καμιά φορά μαχόμαστε ενάντια σε άλλους οπλίτες, εξίσου ερασιτέχνες. Αυτοί είναι επαγγελματίες στρατιώτες. Θα μας κάνουν σκόνη. Η μοναδική μας ελπίδα είναι να φτάσουν εγκαίρως οι Αθηναίοι».

«Γιατί το λες αυτό;» Ακούγοντας τα λόγια του και βλέποντας τους μαύρους κύκλους και τα κρεμασμένα του μάγουλα, η Απολλωνία είχε την εντύπωση ότι καμιά ελληνική πόλη, ούτε μόνη ούτε μαζί με κάποια άλλη, δε θα μπορούσε να νικήσει εκείνους τους διαβόλους. «Μήπως οι Αθηναίοι έχουν επαγγελματίες στρατιώτες ή είναι περισσότεροι από τους Πέρσες;»

Ο Ιάσοντας κούνησε το κεφάλι.

«Όχι, δεν είναι. Σε καμία περίπτωση δε θα τους κέρδιζαν στο πεδίο της μάχης. Αν όμως ενωθούν με μας, ίσως όλοι μαζί καταφέρουμε να υπερασπιστούμε την περίμετρο των τειχών και να αντέξουμε περισσότερο. Ίσως οι Πέρσες μείνουν χωρίς προμήθειες και τερματίσουν την πολιορκία...»

Ούτε εκείνος, που μιλούσε πάντα με τα καλύτερα λόγια για την Αθήνα, δεν πίστευε στα λόγια του. Η Απολλωνία σκέφτηκε για πρώτη φορά το ενδεχόμενο να φύγουν από την Ερέτρια. Μα πού να πάνε; Τι πιο θλιβερό από τον ξεριζωμένο που περιπλανιέται μακριά από τους τάφους των προγόνων και των ηρώων της πόλης του; Για να αποδιώξει εκείνη την πένθιμη σκέψη, πήρε το ποτήρι με το κρασί από το χέρι του και του είπε: «Γιατί δεν έρχεσαι να πλαγιασείς μαζί μου; Είναι νύχτα. Αυτές οι ώρες ανήκουν στην Αφροδίτη, όχι στον άσπλαχνο Άρη».

Ανέβηκαν μαζί στο υπνοδωμάτιο κι έκαναν έρωτα. Και ύστερα εμφανίστηκε η γλαυκομάτα θεά με την προειδοποίησή της.

Η Απολλωνία πήρε το χιτώνα που είχε αφήσει διπλωμένο πάνω στο σεντούκι και τον έριξε πάνω της. Συνήθως τη βοηθούσε να ντυθεί η Φίλη, μα η Απολλωνία δεν ήθελε να ξυπνήσει κανέναν πριν

μιλήσει με τον Ιάσονα. Γι' αυτό κούμπωσε μόνη της τις ασημένιες πόρπες που κρατούσαν το χιτώνα στους ώμους της. Χωρίς να καθυστερήσει για να φορέσει πανωφόρι, βγήκε από το υπνοδωμάτιο και κατέβηκε το διάδρομο ξυπόλυτη, νυχοπατώντας, για να μην ξυπνήσει η Μνησιπτολέμη από το τριξιμο των σκαλιών.

Σαν κατέβηκε τις σκάλες κι έφτασε στην εσωτερική αυλή, άκουσε τον Ιάσονα να μιλά με κάποιον. Η πρώτη της σκέψη ήταν να κάνει μεταβολή και να ανέβει πάλι τρέχοντας για να μην τη δει άλλος άνδρας. Ύστερα όμως σκέφτηκε ότι το μήνυμα της θεάς ήταν πιο σημαντικό από οποιονδήποτε κανόνα συνετής συμπεριφοράς, γι' αυτό και πλησίασε με προσεκτικά βήματα.

Οι δύο άνδρες μιλούσαν κάτω από το λυχνάρι, γιατί η νύχτα ήταν μαύρη σαν κατράμι. Απορροφημένοι στην κουβέντα τους, δεν αντιλήφθηκαν την παρουσία της Απολλωνίας, που στάθηκε μερικά βήματα πιο πέρα, κρυμμένη μέσα στις σκιές.

Ο επισκέπτης ήταν ο Αισχίνης, φίλος του συζύγου της και ρήτορας στην Εκκλησία του Δήμου. Η Απολλωνία τον γνώριζε γιατί όταν είχε πεθάνει ο πατέρας της είχε έρθει στην κηδεία και την είχε συλλυπηθεί και στο δρόμο. Ήταν ψηλός και κομψός, μα είχε επάνω του κάτι που την απωθούσε.

«Μην περιμένεις τους Αθηναίους», έλεγε. «Μου το επιβεβαίωσαν οι ίδιοι. Έχουν αρχίσει να φεύγουν από την Εύβοια».

«Αδύνατον!» απάντησε ο Ιάσοντας. «Υποσχέθηκαν να μας βοηθήσουν. Μου έδωσε το λόγο του ο ίδιος ο Θεμιστοκλής».

Η Απολλωνία θυμήθηκε τα λόγια της θεάς: *Βρες το πλοίο του Θεμιστοκλή*. Δε γνώριζε προσωπικά εκείνο τον άνθρωπο, μα είχε ακούσει να μιλούν γι' αυτόν. Ήταν πρόξενος του άνδρα της, κάτι που σήμαινε ότι όταν ο Ιάσοντας επισκεπτόταν την Αθήνα έμενε στο σπίτι του Θεμιστοκλή και όταν εκείνος ερχόταν στην Ερέτρια –κάτι που δεν είχε γίνει ακόμη μετά το γάμο της Απολλωνίας–, τον φιλοξενούσε ο Ιάσοντας.

Ο Θεμιστοκλής, όπως και ο Ιάσοντας, ασχολούνταν με το εμπόριο με πόλεις και νησιά σε όλο το Αιγαίο και πιο μακριά, και τα πλοία του είχαν φτάσει μέχρι την Ιταλία και τη Σικελία. Ωστόσο, από τα σχόλια του συζύγου της, η Απολλωνία υποπτευόταν ότι εκείνος ήταν πολύ πιο φιλόδοξος στην πολιτική απ' ό,τι ο Ιάσοντας.

«Ο Θεμιστοκλής έχει αναλάβει την εκκένωση των εποίκων προς

την ενδοχώρα», απάντησε ο Αισχίνης. «Τους είδα με τα ίδια μου τα μάτια».

«Δεν μπορεί! Με διαβεβαίωσε ότι θα έσπευδαν να μας βοηθήσουν αν οι Πέρσες επιτίθεντο πρώτα εναντίον μας».

«Τη βοήθειά του Θεμιστοκλή να την ξεχάσεις. Δεν υπάρχει λύση. Δεν μπορούμε να τους αντιμετωπίσουμε μόνοι».

Παρόλο που ο Ιάσοντας είχε πει ακριβώς το ίδιο στο δείπνο, τώρα κούνησε το κεφάλι αρνούμενος να παραιτηθεί.

«Σκέψου το», επέμεινε ο Αισχίνης. «Με αυτές τις πολεμικές μηχανές, οι Πέρσες θα πάρουν τα τείχη. Και θα είναι έξαλλοι, θα βαλθούν να σφάζουν τους άνδρες και να βιάζουν τις γυναίκες. Αν όμως μια επιτροπή από επιφανείς Ερετριείς συμφωνήσει μαζί τους την εθελοντική παράδοσή μας, το πιο πιθανό είναι να μας συγχωρήσουν».

«Βέβαια, αφού πρώτα μάς κόψουν τη μύτη και τα αυτιά».

Κρυμμένη στις σκιές, η Απολλωνία ρίγησε. Δεν είχε δει τους άτυχους στρατιώτες που είχαν φέρει το μήνυμα των Περσών, μα είχε στο μυαλό της μια εικόνα τόσο σκληρή ώστε μια νύχτα είχε ονειρευτεί τα ακρωτηριασμένα τους πρόσωπα. Κάποιος της είχε πει ότι δύο από αυτούς είχαν ήδη κόψει τις φλέβες τους.

«Αυτά τα κάνουν για να σπείρουν το φόβο και να μας κάνουν να παραδοθούμε», αντέτεινε ο Αισχίνης. «Δεν είναι τόσο σκληροί όσο νομίζεις. Όσο και αν διαμαρτύρονται οι ελληνικές πόλεις στα παράλια της Μικράς Ασίας, ζουν πολύ καλά υπό την κυριαρχία του Δαρείου».

«Δεν το πιστεύω ότι τα λες εσύ αυτά! Πώς γίνεται να ζουν καλά υποταγμένοι σε έναν τέτοιο τύρανο;»

«Η περσική κυβέρνηση δεν είναι τυραννία. Όντως, αυτές οι πόλεις είναι αναγκασμένες να πληρώνουν πάνω από τετρακόσια τάλαντα φόρο στον Μεγάλο Βασιλιά. Σε αντάλλαγμα όμως, η ειρήνη του Δαρείου τους επιτρέπει να ευημερούν και να κάνουν εμπόριο με χίλια δυο μακρινά μέρη. Γι' αυτό, λοιπόν, οι ίδιοι Έλληνες που διαμαρτύρονται για τον περσικό ζυγό πλουτίζουν τόσο ώστε να αποζημιώνονται για τους φόρους και με το παραπάνω».

«Αυτά τα επιχειρήματα τα έχω ξανακούσει στην Εκκλησία του Δήμου», του απάντησε ο Ιάσοντας. «Μα ποτέ δε φαντάστηκα ότι θα έβγαιναν από τα χείλη σου».

Ο Αισχίνης σήκωσε τους ώμους. «Πρέπει να παραιτηθούμε. Μπροστά στον Πέρση γίγαντα δεν είμαστε παρά μια χούφτα μυρμήγκια.

Πρέπει να αλλάξουμε συμπεριφορά, γιατί αλλιώς θα μας συνθλίψει».

«Και τι προτείνεις εσύ; Τώρα είναι αργά. Όλοι ξέρουν με ποιου το μέρος είμαστε».

«Δεν είναι καθόλου αργά! Έχω μιλήσει με ορισμένα άτομα από το κόμμα των ολιγαρχικών και θα συναντηθούμε στο σπίτι μου πριν ξημερώσει. Μου πρότειναν μια συμφωνία».

«Τι είδους συμφωνία;» ρώτησε ο Ιάσοντας.

«Ξέρουν ότι είσαι μετριοπαθής κι έχεις ισχύ στους εμπόρους και στους τεχνίτες. Αν στηριξουμε στην Εκκλησία την πρόταση για παράδοση, θα εγγυηθούν ότι οι Πέρσες δε θα μας πειράξουν». Ο Αισχίνης έβαλε το ένα χέρι στον ώμο του Ιάσωνα, τον οποίο περνούσε σχεδόν ένα κεφάλι. «Έλα, πάμε στο σπίτι μου κι εκείνοι θα σε πείσουν».

«Όχι!» φώναξε η Απολλωνία βγαίνοντας στο φως.

Οι δύο άνδρες γύρισαν προς το μέρος της. Η κίνηση του Ιάσωνα φανέρωνε έκπληξη. Του Αισχίνη κάτι περισσότερο. Άξαφνα η Απολλωνία συνειδητοποίησε ότι, με την υγρασία της νύχτας, οι θηλές της είχαν σκληρύνει ξανά. Κάτω από τον ψιλό λινό χιτώνα, ένιωθε πιο γυμνή κι απ' ό,τι αν δε φορούσε καθόλου ρούχα. Σαν να μην έφτανε αυτό, τα μαλλιά της έπεφταν λυτά στους ώμους· ήξερε ότι η μαύρη κόμη της τραβούσε τους άνδρες τόσο όσο και η ψηλόλιγνη κορμοισασιά, οι φαρδιοί γοφοί και τα λευκά, ίσια δόντια της. Ο Αισχίνης έστεκε ένα βήμα πίσω από τον Ιάσωνα, ο οποίος δεν έβλεπε πού κοιτούσε ο συνομιλητής του. Άδραξε λοιπόν την ευκαιρία και την έφαγε με τα μάτια, σταματώντας το βλέμμα του στα στήθη της. Ύστερα την κοίταξε κατάματα χαμογελώντας ξεδιάντροπα.

Η Απολλωνία θα έπρεπε να γυρίσει τρέχοντας στο γυναικωνίτη, μα δεν το έκανε. Άξαφνα, σε μια αναλαμπή, κατάλαβε τι θα συνέβαινε αν δεν έκανε τίποτα. Ο Ιάσοντας θα συνόδευε τον Αισχίνη στο σπίτι του. Οι ολιγαρχικοί θα τον δολοφονούσαν. Οι Πέρσες θα έμπαιναν στην πόλη, θα έκαιγαν και θα κατέσφαζαν. Ο Αισχίνης θα έπαιρνε τη θέση του Ιάσωνα στο κρεβάτι της, ίσως ως σύζυγος ή ως κύριος και αφέντης του κορμιού της.

Όχι, αυτό δε θα συνέβαινε αν περνούσε από το χέρι της.

«Τι κάνεις ξύπνια, Απολλωνία;» ρώτησε ο Ιάσοντας. «Σε ξύπνησαν οι φωνές μας;»

Εκείνη κούνησε το κεφάλι αρνητικά. Δεν ήθελε να μιλήσει για το όραμα μπροστά στον Αισχίνη.

«Τότε, λοιπόν, τι συμβαίνει;» επέμεινε ο σύζυγός της κάπως ανυπόμονα.

«Δε θέλω να βγεις από το σπίτι», απάντησε η Απολλωνία. Ύστερα πρόσθεσε λίγο πιο μελιστάλαχτα: «Όχι απόψε».

«Αφήνεις τη γυναίκα σου να σου λείπει να κάνεις; Δεν ήξερα ότι την είχες τόσο κακομαθημένη», επενέβη ο Αισχίνης.

Ο Ιάσοντας στράφηκε και του έριξε μια λοξή ματιά. *Σφάλμα του*, κατάλαβε η Απολλωνία. Το σχόλιό του είχε ακουστεί πολύ φαρμακερό.

«Σε αυτό το σπίτι, η γυναίκα μου έχει μεγαλύτερο δικαίωμα να μου πει τι θα κάνω απ' ό,τι εσύ», απάντησε ο Ιάσοντας και η Απολλωνία ένιωσε ένα κύμα ευγνωμοσύνης, που ζέστανε κάπως τα σωθικά της. «Πήγαινε να συναντήσεις αυτούς τους ανθρώπους αν θέλεις. Εγώ πρέπει να σκεφτώ».

«Μην το σκεφτείς πολύ. Δεν προλαβαίνουμε».

Ο Αισχίνης έριξε μια τελευταία ματιά στην Απολλωνία, που σταύρωσε τα χέρια μπροστά στα στήθη της για να τα κρύψει από τα μάτια του, και ύστερα έφυγε χωρίς να χαιρετήσει. Ο Ιάσοντας κάθισε, ή μάλλον σωριάστηκε, σε έναν πέτρινο πάγκο στην αυλή. *Πόσο κουρασμένος φαίνεται*, σκέφτηκε η Απολλωνία, ξεχνώντας για μια στιγμή την προειδοποίηση της θεάς.

Ο Ιάσοντας είχε παντρευτεί μεγάλο, είχε σχεδόν τα διπλά της χρόνια: μα τώρα τα είκοσι χρόνια που την περνούσε έδειχναν να έχουν γίνει τριάντα. Η νέα τον αγαπούσε, μα όταν πλάγιαζε μαζί του δεν ένιωθε ποτέ την υγρή ζεστασιά στην κοιλιά ούτε την τρεμούλα στα πόδια για την οποία μιλούσαν τα επιθαλάμια. Ο έμπορος ήταν μόλις ένα δάχτυλο ψηλότερος από εκείνη, τα πόδια του ήταν πλαδαρά και τριχωτά, το πιγούνι του μαλακό και σκιαγμένο και η κορυφή του κεφαλιού του είχε αρχίσει την αγρανάπαυση. Όσο και αν πλενόταν και αρωμάτιζε τις μασχάλες του με μέντα, ο ιδρώτας που ανάδινε το δέρμα του είχε μια ταγκή μυρωδιά. Ήταν όμως καλός πατέρας κι ευγενικός σύζυγος και όταν οργάνωνε συμπόσια στο σπίτι δεν καλούσε αυλητρίδες και πόρνες. Όσο για το τι έκανε στα συμπόσια που τον καλούσαν οι φίλοι του, η Απολλωνία προτιμούσε να μην ξέρει.

Η κοπέλα πήρε ανάσα και είπε: «Είδα ένα όραμα».

Ο Ιάσοντας σήκωσε τα φρύδια και μισόκλεισε τα μάτια. Εκείνη έσπευσε να του διηγηθεί το όνειρο και τα λόγια της θεάς χωρίς να

αφήνει κενό ανάμεσα στις φράσεις για να μην προλάβει αυτός να εκφράσει τις ενστάσεις του.

«Πιστεύεις ότι θα βγει αληθινό;» ρώτησε ο σύζυγός της.

Εκείνη κούνησε το κεφάλι. Όταν κανείς ξυπνά, οι εικόνες των ονειρών τείνουν να εξανεμίζονται σαν την πρωινή ομίχλη όταν ανεβαίνει ο ήλιος. Μα η εικόνα της πάνοπλης Αθηνάς ήταν τόσο ζωτανή όσο εκείνη του Ιάσονα μπροστά της, ίσως μάλιστα και περισσότερο. Αν έκλεινε τα μάτια, μπορούσε σχεδόν να μετρήσει τις πτυχές του πέπλου της.

«Νομίζω ότι θα βγει πέρα για πέρα αληθινό», απάντησε. «Ήρθε να μας ειδοποιήσει η ίδια η θεά. Πρέπει να φύγουμε από δω».

Ο Ιάσοντας έμεινε για λίγο με το κεφάλι σκυφτό. Η Απολλωνία θαρρούσε πως διάβαζε τις σκέψεις του. Αν έφευγε, θα λιποτακτούσε από τη θέση του στο τείχος. Η γυναίκα του όμως του είχε δώσει έναν έντιμο λόγο για να εγκαταλείψει: ένα μήνυμα από τους θεούς. Και τώρα, χωρίς καν την ελπίδα των ενισχύσεων από τους Αθηναίους, δεν είχαν καμία πιθανότητα να νικήσουν.

Στήριξε τα χέρια στους μηρούς και σηκώθηκε με ένα πονεμένο γρύλισμα.

«Ξύπνα τους υπηρέτες», είπε. «Μάζεψε ό,τι πολύτιμο μπορούμε να πάρουμε μαζί μας. Πάω να ειδοποιήσω μερικούς άλλους. Άρηγ! Άρηγ, ξύπνα!»

Ο μονόφθαλμος σκλάβος ανέβηκε από το κελάρι, όπου είχε αποκοιμηθεί αφού είχε επιδιορθώσει τις ατέλειες στην πανοπλία και στην ασπίδα του κυρίου του και είχε αντικαταστήσει την υφασμάτινη λαβή της λόγχης με καινούργια. Ο Ιάσοντας τον πρόσταξε να πάει στο σπίτι του φίλου του Αμμώνιου και του έδωσε μερικά ακόμα ονόματα. Η Απολλωνία δεν ήξερε τι ακριβώς ήθελε ο σύζυγός της από τον Αμμώνιο, αλλά το υποπτευόταν: ο χαλκουργός έμενε λίγα βήματα από το δυτικό τείχος, και η δύση ήταν η μοναδική κατεύθυνση προς την οποία θα μπορούσαν να φύγουν.

Ενώ ο Ιάσοντας ετοιμάζε την πανοπλία και συγκέντρωνε προμήθειες, η Απολλωνία ανέβηκε στο επάνω πάτωμα, ξύπνησε τις σκλάβες και τις πρόσταξε να βάλουν τα καλύτερα ρούχα σε ένα μπαούλο.

Ό,τι πολύτιμο έχουμε, σκέφτηκε. Πώς μετριέται κάτι τέτοιο; Τι αξία είχε η χοντροκομμένη κούνια της Μνησιπολέμης, που ο Ιάσοντας είχε φτιάξει με τα ίδια του τα χέρια; Και η κούκλα από βαμι-

μένη τερακότα που της είχε χαρίσει ο πατέρας της; Ο Πήγασος, το ξύλινο αρθρωτό αλογάκι με το οποίο η ίδια έπαιζε μικρή και τώρα είχε περάσει στην κόρη της;

Πρέπει να σκεφτώ πρακτικά, σκέφτηκε. Χρυσός και ασήμι πάνω απ' όλα. Με αυτά θα μπορούσε να αγοράσει στην κόρη της δεκάδες κούκλες και αλογάκια. Φόρεσε όσα κοσμήματα μπορούσε και φύλαξε σε μια κασετίνα ένα σωρό ασημένιες δραχμές από την Κόρινθο και την Ερέτρια, αλλά και στατήρες, ακόμα και δαρεικούς, περσικά χρυσά νομίσματα που είχαν φτάσει στα χέρια του Ιάσονα από τις εμπορικές του συναλλαγές με την Ανατολή. Ύστερα διέταξε τις υπηρέτριες να φορτωθούν ένα τρίτο μπαούλο, πιο βαρύ από τα άλλα δύο, όπου φυλούσε τα σερβίτσια και τα κηροπήγια από ασήμι και ήλεκτρο. Ήταν πολύ βαρύ, αλλά αυτός ο πλούτος θα τους εγγυάτο ότι θα μπορούσαν να αρχίσουν μια νέα ζωή στην Αθήνα με μια κάποια αξιοπρέπεια.

Οι φωνές, τα βήματα και το κουδούνισμα των νομισμάτων ξύπνησαν τη Μνησιπτολέμη, που άρχισε να φωνάζει τη μητέρα της.

«Πηγαίνω αμέσως στο δωμάτιό της, δέσποινα», είπε η Ιδυία.

«Όχι, άφησε, θα πάω εγώ».

Η Απολλωνία μπήκε στο δωμάτιο της τροφού και σήκωσε την κόρη της από την κούνια. Άξαφνα ένιωσε την ανάγκη να σφίξει στην αγκαλιά της εκείνο το κορμάκι που ήταν ακόμη ζεστό από τον ύπνο και να χώσει τη μύτη στις ξανθές του μπουκλες. Υποπτευόταν ότι με τον καιρό τα μαλλιά της μικρής θα γίνονταν καστανά σαν του πατέρα της, αλλά προς το παρόν απολάμβανε να χαϊδεύει τους μελένιους βοστρύχους που μύριζαν μαντζουράνα.

«Τι έγινε, μαμά;» ρώτησε η μικρή.

«Τίποτα, Μνήση μου». Όλοι την έλεγαν έτσι, γιατί το όνομά της, προς τιμήν της νεκρής γιαγιάς της, ήταν υπερβολικά ηχηρό και πομπώδες για ένα τόσο μικρό κοριτσάκι. «Θα πάμε βόλτα όλοι μαζί. Θα δεις τι διασκεδαστικό που θα είναι. Μπορεί και να μπουέ σε ένα πλοίο».

«Νυστάζω, μαμά», άρχισε να κλαψουρίζει η Μνήση.

«Τότε, κοιμήσου λίγο ακόμη», είπε η Απολλωνία ενώ την έδινε στην Ιδυία. Θα είχε κρατήσει την κόρη της στην αγκαλιά, αλλά αυτή μόνη ήξερε πού βρισκονταν τα πράγματα και θα καθοδηγούσε καλύτερα τις υπηρέτριες.

Την ώρα που έκλειναν το τελευταίο σεντούκι, νόμισε ότι άκουσε μια κραυγή από μακριά και πρόσταξε τις σκλάβες να σωπάσουν.

Στ' αυτιά τους έφτασε ο χτύπος μιας καμπάνας και οι τέσσερις γυναίκες κοιτάχτηκαν αλαφιασμένες.

Η νύχτα είχε προχωρήσει πολύ, μα δεν είχε φέξει ακόμη. «Πολύ πριν λαλήσει ο πετεινός, ένας προδότης θα ανοίξει τις πύλες της Ερέτριας στον Πέρση». Άραγε είχε βγει κίολας αληθινή η προειδοποίηση της θεάς;

Η Απολλωνία έτρεξε στη σκάλα κι ανέβηκε στον πύργο από τον οποίο είχε παρακολουθήσει την αποβίβαση των Περσών. Πριν καλά καλά φτάσει στην κορυφή, άρχισε να μυρίζει καμένο· μόλις έφτασε στο μικρό παρατηρητήριο, πρόσεξε ότι στο βορειοδυτικό τμήμα της πόλης, κοντά στην πύλη της Καρύστου, είχαν εμφανιστεί φλόγες που πηδούσαν από στέγη σε στέγη. Η καρδιά της σταμάτησε. Η φωτιά βρισκόταν λιγότερα από χίλια μέτρα από το σπίτι της.

Λιγότερα από χίλια μέτρα από την κόρη της.

Κατέβηκε τρέχοντας στην αυλή. Εκεί περίμεναν η Ιδυία με τη μικρή, η Φίλη και η Λαμπώ, που είχαν κατεβάσει τα σεντούκια με τη βοήθεια του θυρωρού και του οικονόμου.

«Πρέπει να φύγουμε αμέσως!» φώναξε.

Ο Ιάσοντας κούνησε το κεφάλι. Μάλλον είχε ακούσει κι εκείνος την καμπάνα. Εκείνη τη στιγμή επέστρεψε ο Άργης· μαζί με τον Ιάσωνα φορτώθηκε τον εξοπλισμό του οπλίτη. Η Απολλωνία πήρε στην αγκαλιά της τη Μνήση. Οι σκλάβοι μετέφεραν τα κοφίνια με τις προμήθειες και τα τρία σεντούκια. Βγήκαν από την πόρτα στο φως των πυρσών που κρατούσαν ο Άργης, ο θυρωρός κι ο Ιάσοντας. Η Απολλωνία γύρισε κι έριξε μια στερνή ματιά. Αν και δεν ήταν το πατρικό της, είχε αγαπήσει την κατοικία εκείνη, που ο σύζυγός της είχε αφήσει στα χέρια της κι αυτή την είχε οργανώσει όπως ήθελε.

Μέσα σε λιγότερο από μία ώρα θα είχε παραδοθεί στις φλόγες. Φαντάστηκε τον Πήγασο να καίγεται μέσα σε ένα σωρό από κατεστραμμένα έπιπλα. Τι θα έλεγε στην κόρη της όταν τη ρωτούσε πού ήταν, πώς θα της εξηγούσε ότι υπήρχαν άνθρωποι τόσο άσπλαχνοι ώστε να κάψουν ένα ξύλινο αλογάκι; Τα μάτια της γέμισαν δάκρυα. *Πρέπει να σκεφτείς πρακτικά*, επανέλαβε, και σφούγγισε τα δάκρυά της για να μην τα δει η Μνησιπολέμη. Το μόνο που είχε σημασία τώρα ήταν να σώσει την κόρη της.

Διέσχισαν ένα στενό δρομάκι και βγήκαν στη λεωφόρο. Στις πόρτες είχαν αρχίσει να βγαίνουν οι γείτονες και να ρωτούν τον Ιάσο-

να τι συνέβαινε. Εκείνος, χωρίς να κόψει το βήμα, τους έλεγε ότι οι Πέρσες είχαν μπει στην πόλη. Μερικοί τού φώναζαν να γυρίσει πίσω, να επιστρέψει στα τείχη και να πολεμήσει. Ο Ιάσοντας τους απάντησε: «Μην είστε ανόητοι! Φύγετε όσο είναι καιρός. Η πόλη είναι καταδικασμένη!»

Δεν άργησαν να φτάσουν στο σπίτι του Αμμώνιου, που ήταν μεγαλύτερο από το δικό τους. Η Απολλωνία το γνώριζε γιατί είχε έρθει μια-δυο φορές να επισκεφθεί τη σύζυγο του χαλκουργού μετά τη γέννηση του τελευταίου της παιδιού. Βγήκε ο ίδιος να τους προϋπαντήσει και τους έκανε νόημα να περάσουν.

«Γιατί μπαίνουμε στο σπίτι του;» ρώτησε η Απολλωνία τον Ιάσωνα. «Πρέπει να βγούμε από την πόλη.»

«Μην ανησυχείς», απάντησε εκείνος. Η φωνή του ήταν τσιτωμένη, έμοιαζε με χορδή λύρας έτοιμη να σπάσει. «Όλα αυτά τα είχαμε προετοιμάσει από τότε που μάθαμε ότι έρχονταν οι Πέρσες. Ανέκαθεν ξέραμε ότι ίσως να υπήρχαν προδότες ανάμεσά μας.»

«Αυτοί οι προδότες έχουν καταλάβει ήδη τη γέφυρα της δυτικής πύλης», παρενέβη ο Αμμώνιος. «Εμάς όμως δε θα μας δουν.»

Στην εσωτερική αυλή είχαν μαζεωθεί ήδη άνδρες φορτωμένοι με τις βαριές τους πανοπλίες, γυναίκες, παιδιά και σκλάβοι που κουβαλούσαν στην πλάτη όσα οικιακά αντικείμενα είχαν καταφέρει να μαζέψουν βιαστικά. Οι καμπάνες είχαν σταματήσει να χτυπούν, μα ο αέρας της νύχτας έφερε στ' αυτιά τους ένα μπερδεμένο κουβάρι από φωνές και θρήνους. Η Απολλωνία είδε στο μυαλό της αποκεφαλισμένους φρουρούς και γιγαντιαίους πολεμιστές να βάζουν φωτιά στα σπίτια. Κούνησε το κεφάλι πασχίζοντας να αποδιώξει εκείνη την εικόνα. Δεν είχε καιρό για τέτοιες σκέψεις.

Το άρωμα από το ρετσίι του πεύκου που έκαιγε στις δάδες μετά βίας σκέπαζε τη στυφή δυσωδία του φόβου. Οι άνδρες ψιθύριζαν σοβαροί, τα μικρότερα παιδιά κλαψούριζαν και μερικές γυναίκες τραβούσαν τα μαλλιά κι έμπηγαν τα νύχια στο πρόσωπό τους, θρηνώντας για όλα όσα είχαν αφήσει στα σπίτια τους. Η Απολλωνία έσφιξε στην αγκαλιά της τη Μνησιπτολέμη και είπε μέσα της ότι το πιο σημαντικό εκείνη τη στιγμή ήταν το ότι βρισκόταν μαζί της.

Η μυρωδιά του καπνού γινόταν όλο και πιο έντονη και πάνω από την αυλή είχαν αρχίσει να πετούν αποκαϊδία. Ο Αμμώνιος και ο Ιάσοντας αντάλλαξαν μερικές λέξεις και ύστερα ο χαλκουργός διέταξε

τους πάντες να τον ακολουθήσουν. Πίσω από τους υπηρέτες τους, οι φυγάδες κατέβηκαν δυο δυο στη σειρά μια σκάλα που οδηγούσε σε ένα κελάρι. Στο βάθος, σε έναν τοίχο από πωρόλιθο, μια ανοιχτή πόρτα οδηγούσε σε μια στοά. Εκεί, ένας σκλάβος που κρατούσε έναν πυρσό έκανε νόημα στον Ιάσονα και στην οικογένειά του να τον ακολουθήσουν.

«Αυτό το πέρασμα βγάζει παραπάνω από δύο στάδια πέρα από τα τείχη», εξήγησε ο Ιάσοντας στην Απολλωνία. «Το έσκαψαν πριν από πολύ καιρό, όταν ολοκλήρωσαν τα έργα αποξήρασης της πεδιάδας κι έστρεψαν τον ποταμό στην κοίτη του».

Η σήραγγα ήταν τόσο στενή ώστε αναγκάζονταν να περπατούν ο ένας πίσω από τον άλλο, αλλά τουλάχιστον δε χρειαζόταν να σκύψουν και τα τοιχώματα ήταν πιο στεγνά απ' όσο περιέμενε η Απολλωνία. Προχωρούσαν σαν απόκοσμη λιτανεία, στο φως των πυρσών και των μικρών λύχνων, σαν να κατέβαιναν στα έγκατα της γης για να παρευρεθούν στον εορτασμό μιας μυστικής τελετουργίας προς τιμήν της Περσεφόνης. Περπάτησαν αρκετή ώρα, με μόνη συντροφιά τον υπόκοφο ήχο των βημάτων στο στερεό έδαφος, την απαλή μεταλλική κλαγγή των όπλων, το θρόισμα των μακριών χιτώνων των γυναικών και το αγκομαχητό των υπηρετών που ήταν φορτωμένοι τα σεντούκια και τους μπόγους. Κάπου κάπου ακουγόταν κανένας λυγμός, καμιά κατάρα ή θραύσματα από καμιά ψιθυριστή κουβέντα.

Η Απολλωνία είχε αναγνωρίσει πολλά πρόσωπα στην αυλή του Αμμώνιου και ήξερε ότι όλοι εκείνοι οι άνθρωποι ήταν μέλη της μέσης τάξης της Ερέτριας, που ζούσαν στη βορειοδυτική συνοικία της πόλης. Ανάμεσά τους δεν υπήρχαν ιπποβότες, γαιοκτήμονες που υποστήριζαν ότι κατάγονταν από τους ίδιους τους θεούς και καυχιόνταν για τη συμμετοχή τους στους αγώνες της Νεμέας και της Ολυμπίας με τα άλογα και τα άρματά τους. Υποπτευόταν ότι εκείνοι είχαν ανοίξει τις πύλες της πόλης στους Πέρσες. Όχι, τη σήραγγα διέσχιζαν μόνο τεχνίτες κι έμποροι που θεωρητικά ανήκαν στο δήμο μα είχαν ευημερήσει αρκετά ώστε να αποκτήσουν τις ακριβές πανοπλίες που χρειαζόνταν για να υπηρετήσουν ως οπλίτες και να πολεμήσουν στις γραμμές του βαρέος πεζικού.

Η Απολλωνία αναρωτήθηκε τι να συνέβαινε κοντά στο λιμάνι, στο νότιο μέρος της πόλης, εκεί όπου ζούσαν οι πιο ταπεινοί κάτοικοι, οι μισθωτοί, οι απελεύθεροι δούλοι και οι μεροκαματιάρηδες.

Κι εκείνοι θα προσπαθούσαν να ξεφύγουν· από θαλάσσης όμως ήταν αδύνατον· ο απέραντος στόλος των Περσών είχε αποκλείσει την είσοδο του λιμανιού. Η μοίρα που περιέμενε εκείνους τους δυστυχείς ήταν ο θάνατος, ο σφαγιασμός και η σκλαβιά.

«Πού είναι οι Αθηναίοι;» θρηνούσε μια γυναίκα που περπατούσε λίγο πιο πίσω της. «Είναι δειλοί, μας εγκατέλειψαν».

«Σταμάτα, γυναίκα. Μου το έχεις πει χίλιες φορές», την έκοψε ο σύζυγός της.

Η Απολλωνία τους γνώριζε. Ήταν ο Θηραμένης, έμπορος αρωμάτων, που είχε στηριξει τον ιωνικό ξεσηκωμό και την αποστολή πλοίων σε συμμαχία με την Αθήνα, και η γυναίκα του, η Ζωσίμη. Ήταν παντρεμένοι τριάντα χρόνια και δεν είχε περάσει μέρα χωρίς να καβγαδίσουν.

«Και θα το ξαναπώ άλλες χίλιες!»

Μια άλλη γυναίκα ρωτούσε αν αλήθευαν αυτά που είχε ακούσει για τον ανασκολοπισμό, κι ένας άνδρας άρχισε να δίνει αποτρόπαιες λεπτομέρειες. Οι Πέρσες γύμνωναν τους αιχμαλώτους, τους σήκωναν στον αέρα και τους χαμήλωναν πάνω σε μακριούς μυτερούς πασσάλους, οι οποίοι έμπαιναν οιγά οιγά στον πρωκτό, ξεσκίζοντας τα σωθικά τους και υποβάλλοντάς τους σε ένα μαρτύριο που μπορούσε να διαρκέσει πάνω από πέντε ημέρες. Η Απολλωνία ρίγησε κι έκλεισε τα αυτιά της Μνησιπτολέμης, αν και η μικρή είχε αποκοιμηθεί και μάλλον δεν καταλάβαινε τι έλεγαν οι μεγάλοι.

«Πάψτε πια!» διέταξε ο Αμμώνιος με στεντόρεια φωνή.

Για μερικά δευτερόλεπτα έπεσε σιωπή. Ύστερα η Φίλη ρώτησε την Ιδυία αν πίστευε ότι οι Πέρσες θα τις βιάζαν όλες και η τροφός τής είπε να κλείσει το στόμα της. Η Απολλωνία ρίγησε. Λίγο πριν παντρευτεί, είχε ονειρευτεί πολλές φορές έναν πολύ όμορφο άνδρα, ίσως θεό, που εμφανιζόταν στον κοιτώνα της, έσκιζε το χιτώνα της και την έπαιρνε με τη βία. Κάθε φορά που έβλεπε αυτό το όνειρο ξυπνούσε με μια περίεργη ζεστασιά στην κοιλιά και όλη την υπόλοιπη μέρα περιέμενε, με τρόμο και νοσηρή ανυπομονησία μαζί, να ξαναφτάσει η νύχτα, λαχταρώντας την επαφή με εκείνα τα πανίσχυρα δάχτυλα. Μα τώρα που αυτή η συγκεχυμένη φαντασίωση μπορούσε να γίνει πραγματικότητα, δεν ένιωθε πια καμία θέρημη, μόνο ένα φόβο κρύο και γλιστερό σαν την κοιλιά ενός βατράχου.

Αν κάποιος Πέρσης επιχειρούσε να τη βιάσει, θα κάρφωνε η

ίδια στο κορμί της το μαχαίρι που κουβαλούσε κάτω από το χιτώνα της. Με το αριστερό χέρι ψηλάφισε το σημείο κάτω από το στέγνο όπου θα έμπαινε η κρύα λεπίδα. Και τότε μια φωνή μέσα της είπε: *Η κόρη σου τι θα γίνει;*

Επιτέλους βγήκαν από τη στοά και χωρίστηκαν σε ομάδες. Η Απολλωνία γύρισε να κοιτάξει πίσω. Ο ουρανός ήταν ακόμη σκοτεινός και γεμάτος αστέρια. Προς το βορρά διαγραφόταν μια σκιά ακόμα πιο μελανή: το όρος Όλυμπος, που πύργωνε πάνω από την πόλη σαν τον μικρότερο αδελφό του άλλου Ολύμπου, στην ηπειρωτική Ελλάδα, με τις χιονοσκεπείς κορυφές για τις οποίες της είχε μιλήσει ο σύζυγός της. Πήρε βαθιά ανάσα. Στον αέρα έπλεε ένα κολλώδες άρωμα, ίσως από κάποιο κοντινό λιοτρίβι: ανακατεμένη μαζί του ήρθε η μυρωδιά του καπνού και του καμένου ξύλου.

«Προχωρούμε!» διέταξε ο Αμμώνιος. «Πάμε δυτικά!»

«Γιατί δεν ανεβαίνουμε στο βουνό;» ρώτησε ο Θηραμένης. «Το ιππικό των Περσών δε θα μας ακολουθήσει μέχρι εκεί, και όταν φύγουν από το νησί θα μπορέσουμε να επιστρέψουμε στην πόλη».

«Όχι», αποκρίθηκε ο Ιάσοντας. «Εμφανίστηκε στον ύπνο μου η Αθηνά και είπε να βρούμε το πλοίο του Θεμιστοκλή και να περάσουμε το στενό».

«Και ποιος μας λέει ότι το όραμα θα βγει αληθινό;»

«Αυτό το όραμα μας ειδοποίησε έγκαιρα ότι οι Πέρσες θα έμπαιναν στην πόλη», αντέτεινε ο Αμμώνιος. «Σταματήστε τα σχόλια, λοιπόν, και συνεχίστε το περπάτημα».

Την Απολλωνία την πείραξε που ο σύζυγός της παρουσίασε το όραμά της σαν δικό του, μα κατάλαβε ότι οι άνδρες δε θα το είχαν πάρει στα σοβαρά αν ήξεραν ότι η Αθηνά είχε μιλήσει σε κείνη.

Ξαναπήραν το δρόμο σχηματίζοντας αυτή τη φορά μια ακανόνιστη σειρά τριών-τεσσάρων ατόμων. Η Απολλωνία, που προχωρούσε κοντά στην εμπροσθοφυλακή, γύρισε προς τα πίσω και υπολόγισε ότι η ομάδα τους αποτελούνταν από καμιά διακοσασριά άτομα, αν και δεν ήταν εύκολο να υπολογίσει στο φως των πυρσών. Πάνω από τα κεφάλια τους, στον σκοτεινό όγκο της ακρόπολης, είχαν εμφανιστεί λάμπεις που στην αρχή τρεμόπαιζαν σαν πυγολαμπίδες και ύστερα αγκαλιάστηκαν, σχηματίζοντας γλώσσες φωτιάς.

Η Απολλωνία φαντάστηκε το ναό της Ολυμπίας Αθηνάς παραδομένο στις φλόγες και σκέφτηκε: *Δε θα ξαναγυρίσω ποτέ στην Ερέ-*

τρια. Καθώς οι σβόλοι του χώματος από τον αμπελώνα στον οποίο βράδιζαν έτριζαν κάτω από τα πόδια της, συνειδητοποίησε ότι πρώτη φορά πατούσε το πόδι της έξω από τα τείχη της πόλης. Ο πατέρας της είχε ένα εργαστήριο όπου έφτιαχνε θηκάκια, πανοπλίες και δευμάτινα κράνη, γι' αυτό δεν είχε ενδιαφερθεί ποτέ για την ύπαιθρο. Όσο για τον Ιάσονα, το πιο μακρινό σημείο που την είχε πάει ήταν το λιμάνι, για να δει κάποιο από τα πλοία του να σαλπάρει.

«Μαμά, κρυώνω», γκρίνιαξε η Μνήση μισοκοιμισμένη.

Η Απολλωνία την τύλιξε καλύτερα σε μια πτυχή του χιτώνα της και την έσφιξε περισσότερο στην αγκαλιά της.

Διέσχισαν κι άλλα αμπέλια κι ένα χωράφι με συνκιές, ώσπου έφτασαν σε χωράφια σπαρμένα με κριθάρι και σιτάρι, που περιέμεναν τους θεριστές του επόμενου μήνα. Οι αγροικίες ήταν έρημες και στον κάμπο δεν υπήρχαν πρόβατα, κασίκες κι αγελάδες, γιατί οι Ερετριείς είχαν μεταφέρει τα κοπάδια στην πόλη ή στα βουνά.

Ο ουρανός είχε αρχίσει να παίρνει ένα σταχτί χρώμα. Στο ψυχρό φόντο του η Απολλωνία διέκρινε ένα παρακλάδι του Ολύμπου που κατέβαινε από τα δυτικά. Ο Ιάσοντας της είπε ότι, περνώντας ανάμεσα σε εκείνη την πλαγιά και στη θάλασσα, θα έμπαιναν στο Δηλάντιο Πεδίο, την εύφορη γη που παλιότερα ανήκε στη Χαλκίδα και τώρα την είχαν υπό την κυριαρχία τους οι Αθηναίοι έποικοι. Αν όλα πήγαιναν καλά και τα λόγια της θεάς έβγαιναν αληθινά, θα έβρισκαν κάποιο πλοίο που θα τους μετέφερε στην άλλη άκρη του στενού.

«Εκεί θα είμαστε ασφαλείς», είπε ο άνδρας της.

Προς το παρόν, σκέφτηκε η Απολλωνία. Οι Πέρσες έκαψαν την Ερέτρια, μα δεν έχουν εκδικηθεί ακόμη την Αθήνα. Αλλά η όψη του συζύγου της ήταν τόσο κατηφής ώστε δε θέλησε να τον αποθαρρύνει ακόμα περισσότερο.

Κάπου στην ουρά της πομπής ένα παιδί έβγαλε μια στριγκή φωνή. Η Απολλωνία γύρισε να δει, όπως και οι υπόλοιποι. Πάνω από την πόλη διακρίνονταν μαύρα σύννεφα καπνού, ανάμεσα στα οποία ξεπετάγονταν κάπου κάπου γλώσσες φωτιάς. Πιο μπροστά από τις φλόγες όμως σηκωνόταν άλλη μια στήλη, λευκή σχεδόν, που έδειχνε να πλέει πάνω από τα δέντρα. Η Απολλωνία χρειάστηκε μερικές στιγμές για να καταλάβει ότι δεν ήταν καπνός, αλλά σκόνη. Ο Άργης έπεσε στο έδαφος και κόλλησε το αυτί στο χώμα. Δεν άργησε να σηκωθεί και να πει σοβαρός στον Ιάσονα: «Είναι το ιππικό».

Πριν πέσει αιχμάλωτος πολέμου και πουληθεί στο σκλαβοπάζαρο, ο Άργης είχε υπηρετήσει μισθοφόρος και ανιχνευτής στη Θράκη. Ήξερε λοιπόν τι έλεγε. Τα λόγια του μεταφέρθηκαν σαν αστραπή ανάμεσα στους φυγάδες. Οι άνδρες πίεσαν τις γυναίκες και τα παιδιά να ανοίξουν το βήμα. Κάποιες γυναίκες είχαν αρχίσει να παραπονιούνται έντονα ότι πονούσαν τα πόδια τους. Η Απολλωνία είχε βγάλει μια φουσκάλα στο δεξί πόδι, στο πέλμα του αριστερού ένιωθε κάτι υγρό και χλιαρό, που μάλλον ήταν αίμα, και τα μπράτσα της είχαν μουδιάσει από το βάρος της μικρής. Μα δεν είπε τίποτα και προσπάθησε να προχωρήσει πιο γρήγορα.

«Μας ακολουθούν;» ρώτησε κάποιος. Ο Αμμώνιος κοίταξε προς τα πίσω και προσπάθησε να τους καθησυχάσει.

«Δεν ξέρουν ότι είμαστε εδώ. Θα είναι κάποια ομάδα που ερευνά τα περίχωρα της πόλης ψάχνοντας για άλλους φυγάδες».

Ενώ όμως το περίγραμμα του βουνού βαφόταν με μια ψυχρή μαβιά πατίνα, όλοι κατάλαβαν ότι η στήλη της σκόνης πλησίαζε όλο και πιο πολύ. Η Απολλωνία σκέφτηκε τον Αισχίνη· λεπτό με το λεπτό βεβαιωνόταν περισσότερο ότι εκείνος είχε ανοίξει τις πύλες της Ερέτριας στους Πέρσες. Άραγε ο Ιάσοντας είχε κάνει την απειρωσκεψία να του μιλήσει για τη στοά που έβγαινε από το σπίτι του Αμμώνιου; Γνωρίζοντας το σύζυγό της, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απάντησή ήταν ναι.

Της φάνηκε ότι άκουσε την οξεία κραυγή κάποιου πουλιού, μα όταν τέντωσε τα αυτιά κατάλαβε ότι ήταν χλιμίντρισμα αλόγου. Άξαφνα εμφανίστηκε στο μυαλό της η εικόνα ενός Πέρση να της σκίζει τα ρούχα, τόσο ζωντανή, ώστε νόμισε πως άκουσε το ξερό θρόισμα του υφάσματος που το έσκιζαν αιματοβαμμένα δάχτυλα. Ενστικτωδώς έσφιξε τη Μνήση στην αγκαλιά της, περισσότερο για να σκεπάσει τα στήθη της παρά για να προστατέψει το παιδί.

«Έρχονται ξοπίσω μας, Αμμώνιε!» φώναξε ο Θηραμένης.

«Πρέπει να βιαστούμε», αποκρίθηκε ο χαλκουργός κι άρχισε να χειρονομεί για να ανοίξουν όλοι το βήμα. Ο Ιάσοντας όμως τον έπιασε από τον ώμο και του είπε: «Δεν έχει νόημα. Δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από το ιππικό. Θα μας έφταναν ακόμα και αν δεν είχαμε μαζί μας τα γυναικόπαιδα».

480 π.Χ. Η αρχαία Αθήνα της δημοκρατίας και της φιλοσοφίας βρίσκεται αντιμετώπι με μια τεράστια απειλή. Η γιγαντιαία Περσική Αυτοκρατορία είναι αποφασισμένη να καταστρέψει την πόλη-σύμβολο και να κατακτήσει ολόκληρη την Ελλάδα. Αυτή την κρίσιμη στιγμή, θα εμφανιστεί ένας άνθρωπος, ένας οραματιστής, ο μόνος που φαίνεται ικανός να πάρει την κατάσταση στα χέρια του: ο Θεμιστοκλής.

Στις σελίδες του βιβλίου ξεδιπλώνονται τα γεγονότα των Μηδικών Πολέμων, από τη σαρωτική νίκη των Αθηναίων κατά της στρατιάς του Δαρείου στη Μάχη του Μαραθώνα μέχρι τη θυσία των Σπαρτιατών και του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες, με επιστέγασμα τη Ναυμαχία της Σαλαμίνας, που ανέδειξε τον ιδιοφυή χαρακτήρα και τη χαρισματική προσωπικότητα του Θεμιστοκλή κι έβαλε φρένο στην περσική λαίλαπα.

Η συγκλονιστική αναμέτρηση του Θεμιστοκλή με τον Ξέρξη, σε ένα επικό μυθιστόρημα στο οποίο κυριαρχεί η αινιγματική μορφή της Αρτεμισίας, βασίλισσας της Αλικαρνασσού, με φόντο το πολιτικό και στρατιωτικό σκηνικό της εποχής των Μηδικών Πολέμων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-960-453-795-2

9 789604 537952

ΚΩΔ. ΜΗΧ.ΣΗΣ: 08311

ΔΙΑΒΑΖΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ